

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультет (ННІ) гуманітарно-педагогічний

УДК 81'42:63=30[=112.2+=161.2]

ПОГОДЖЕНО **ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ**
Декан факультету (Директор ННІ) Завідувач кафедри
гуманітарно-педагогічного інземної філології і перекладу

(підпис)

(ПІБ)

(підпис)

(ПІБ)

«__» ____ 20__ р. «__» ____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «НІМЕЦЬКОМОВНИЙ АГРАРНИЙ ДИСКУРС ТА
ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ»**

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітня програма Німецька мова та друга іноземна мова

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
доктор пед. наук, професор Амеліна Світлана Миколаївна

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

доктор пед. наук, професор

Амеліна Світлана Миколаївна

Виконала
Рижій Ольга Вікторівна

КИЇВ – 2021

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультет (ФНІ) гуманітарно-педагогічний

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри іноземної філології та
перекладу

доктор пед.наук, професор Амеліна С.М.

«___» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

РИЖІЙ ОЛЬЗІ ВІКТОРІВНІ

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітня програма Німецька мова та друга іноземна мова

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Німецькомовний аграрний дискурс та особливості його відтворення українською мовою» затверджена наказом ректора НУБіП України від «18» листопада 2021 р. № 863 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Концепція розвитку освіти до 2025 року.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Опрацювати теоретичну базу дослідження, з'ясувати значення поняття «дискурс» та «термін».
2. Встановити особливості наукового дискурсу.
3. Дослідити особливості німецького аграрного дискурсу як різновиду наукового дискурсу.
4. Дослідити фонетичні та лексико-семантичні особливості німецькомовної аграрної термінології в перекладацькому аспекті.
5. Проаналізувати перекладацькі трансформації під час перекладу німецькомовних аграрних термінів та текстів.
6. Дослідити лексичні труднощі під час перекладу аграрних термінів німецької мови та запропонувати шляхи їх вирішення.

Дата видачі завдання «___» _____ 20__ р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Амеліна С.М.

Завдання прийнята до виконання

Рижій О.В.

ЗМІСТ	
НУБІП України	
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ДИСКУРС І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Дискурс у сучасних комунікаціях і перекладі.....	8
1.2. Типи і види дискурсу.....	13
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНОГО ДИСКУРСУ.....	21
2.1. Науковий дискурс та його загальна характеристика.....	21
2.1.1. Лексичні особливості наукового дискурсу.....	21
2.1.2. Синтаксичні особливості наукового дискурсу.....	24
2.1.3. Морфологічні особливості наукового дискурсу.....	25
2.2. Науковий дискурс: способи словотвору.....	27
2.3. Аграрний дискурс як різновид наукового дискурсу: методологія та історія вивчення в мовознавстві.....	33
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. ФОНЕТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ.....	44
3.1. Лінгвістичний та транслятологічний аналіз аграрної термінології...44	
3.1.1. Аналіз функціональних особливостей аграрної термінології.....	46
3.1.2. Аналіз складу аграрної термінології.....	51
3.1.3. Правила передачі німецькомовних фонем.....	56
3.2. Основні перекладацькі прийоми, які використовуються під час перекладу німецькомовних термінів аграрного дискурсу.....	57
3.3. Лексичні труднощі під час перекладу термінів аграрної галузі.....	65
Висновки до розділу 3.....	70

ВИСНОВКИ.....72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....75

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Фахові терміни є провідною складовою науково-технічних текстів і являють одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на свою неоднозначність, відсутність у мові перекладу відповідників новочасних термінів, а також деякі розбіжності процесу термінотворення в українській та німецькій мовах.

Однією з провідних галузей сучасного світового розвитку є розвиток аграрної сфери, адже вона необхідна для існування людей. Аграрна сфера є різноманітною і наповненою специфічною термінологією, яка вимагає великої кількості досліджень для можливості розуміння змісту.

Актуальність дослідження. Розвиток аграрної галузі передбачає не лише економічне процвітання сільського господарства та держави в цілому, а й створює умови для досліджень в лінгвістичному аспекті діяльності галузі, а саме перекладі термінів. При перекладі науково-технічної літератури низкою авторів прийнято застосовувати певні трансформації з метою досягнення адекватності і еквівалентності. Досі питання перекладацьких трансформацій є одним з найважливіших аспектів перекладацької теорії, і невід'ємним компонентом при дослідженні методів та прийомів перекладу.

Актуальність теми полягає в тому, що аграрний німецькомовний дискурс як різновид наукового дискурсу є недостатньо дослідженим в сучасному мовознавстві, а пріоритетність аграрної галузі в нашій країні спричиняє зростання попиту на кваліфікованих філологів-перекладачів текстів аграрної тематики.

Мета роботи полягає в дослідженні німецькомовного аграрного дискурсу та особливостей його відтворення українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) опрацювати теоретичну базу дослідження, з'ясувати значення поняття «дискурс» та «термін»;
- 2) встановити особливості наукового дискурсу;

3) дослідити особливості німецького аграрного дискурсу як різновиду наукового дискурсу;

4) дослідити фонетичні та лексико-семантичні особливості німецькомовної аграрної термінології в перекладацькому аспекті;

5) проаналізувати перекладацькі трансформації під час перекладу німецькомовних аграрних термінів та текстів;

6) дослідити лексичні труднощі під час перекладу аграрних термінів німецької мови та запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження є переклад німецькомовних сільськогосподарських текстів та термінів.

Предметом дослідження є фонетичні та лексико-семантичні особливості, а також перекладацькі рішення, застосовані при інтерпретації сільськогосподарських текстів з німецької мови на українську.

Методи дослідження. У ході дослідження застосовано наступні методи: метод дефініцій (визначення понять); загальнонаукові методи: історичний, аналіз та синтез, узагальнення, систематизація.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні основних перекладацьких трансформацій під час перекладу аграрних текстів з німецької на українську мову на основі практичного аналізу термінів німецькомовного аграрного дискурсу.

Теоретична значимість роботи полягає в розширенні проблематики дослідження специфіки перекладу сільськогосподарських текстів.

Практична цінність роботи полягає в тому, що результати даного дослідження можуть бути використані в навчальному процесі у вищих навчальних закладах у викладанні практичного курсу перекладу німецької мови або спецкурсах з лінгвістичного аналізу тексту чи специфіки аграрного дискурсу.

Апробація роботи. Результати дослідження на тему «Німецькомовний аграрний дискурс та особливості його відтворення українською мовою» були висвітлені на I Міжнародній науковій конференції

НУБІП України «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність» (Вінниця, 2021).

Публікації. Результати дослідження на тему «Німецькомовний аграрний дискурс та особливості його відтворення українською мовою» були опубліковані

НУБІП України в збірнику наукових праць «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність» (Вінниця, 2021).

Структура та обсяг: робота складається зі вступу, трьох розділів (з висновками до них), загальних висновків, списку використаних джерел.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1 ДИСКУРС І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Дискурс у сучасних комунікаціях і перекладі

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених дає змогу стверджувати, що термін «дискурс», який набув значного поширення в різних галузях гуманітарних досліджень протягом останнього десятиріччя, має довгу історію. Так, після того як відомий американський вчений З. Харріс уперше впровадив цей термін у лінгвістичний обіг, його почали розглядати вітчизняні і зарубіжні дослідники.

Витоки теорії дискурсу, як стверджують вчені, беруть свій початок у філософії структуралізму та постструктуралізму. Теорія дискурсу набуває з другої половини ХХ ст. значущості й поступово поширюється в багатьох галузях знання. Термін «дискурс» входить до активного понятійного наукового апарату. Дискурс стає предметом міждисциплінарних досліджень, із вивченням якого тісно пов'язані такі науки, як філософія, лінгвістика, медіалінгвістика, комунікативістика, теорія та практика перекладу, міжкультурна комунікація, соціологія, культурологія, психологія, логіка, антропологія й етнологія, комп'ютерна лінгвістика, літературознавство та семіотика, теологія, історіографія, політологія, юриспруденція тощо. Вчення про дискурс для багатоманітних методологічних підходів у сучасних соціально-гуманітарних науках стало об'єднувальною ланкою. Сучасна наука про мову пов'язує з поняттям дискурсу комунікацію в суспільстві.

Учення про феномен дискурсу, розпочате в другій половині ХХ ст., активно розвивається в сучасному мовознавстві. Науковці прагнуть пояснити сутність і межі дискурсу, структурні характеристики, обґрунтовують значення терміну «дискурс», визначають типологію та специфічні особливості його видів, вивчають філософські, історичні, соціальні, психологічні засади побутування.

Першими, хто почав дослідження дискурсу в мовознавстві, є американські вчені школи етнолінгвістики Франсуа Боаса та чеські вчені лінгвістичної школи Вілема Матезіуса.

Вперше термін «дискурс» (фр. *discours*, англ. *discourse*, від латинського *discursus* – бесіда, розмова) був запропонований у роботі американського лінгвіста Харріса Зелліга Заббетта «Аналіз дискурсу» (1952) [24]. Він увів поняття дискурс-аналізу як методу вивчення руху інформації в суспільстві й став загальновизнаним автором зазначеного терміна та низки основоположних ідей теорії дискурсу. Науковець застосовував такий метод аналізу «для розширення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу та для співвідношення культури й мови» [24]. Учений описав зв'язний текст з опертям на ту соціокультурну ситуацію, у якій він виник.

Французький мовознавець Еміль Бенвеніст чітко парцелював статичний план розповіді та динамічний план дискурсу, тобто розглядав сферу прагматики тексту й визначав дискурс як «будь-яке висловлення, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника» [11].

Виникнення теорії дискурсу сприяло вивченню широкого спектра питань мовознавчої науки, пов'язаних із функціонуванням і дефініціюванням дискурсу, розмежуванням понять «текст» і «дискурс» у лінгвістиці, аналізом структури дискурсу, його типологією, екстралінгвістичними особливостями тощо. Але учені так і не дійшли до чіткого та всеосяжного його визначення, тому визначений термін наразі вживають у різних значеннях.

Мовознавці трактують дискурс як складне комплексне комунікативне явище, що охоплює адресата й адресанта повідомлення, процес мовленнєтворення, екстралінгвальні фактори спілкування, соціальний контекст та культурно-ідеологічний фон, канал комунікації, особливості розповсюдження й сприймання інформації. Як визначає Т. ван Дейк, в дискурсі, як комунікативній події, задіяна не лише мова, але й усі ментальні процеси, які відбуваються під час комунікації [9, с.121]. Він розглядає дискурс через

комунікативний підхід і тлумачить його як «складне, комплексне явище, що містить соціальний аспект, який дає уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси творення і сприйняття повідомлення» [9, с.122].

Дискурс для Т. ван Дейка – це певна комунікативна подія між тим, хто говорить, і тим, хто слухає, у якомусь часовому та просторовому контексті. Уведення часового й просторового контексту як елементів дискурсу спонукає аналізувати останній у широкому смислі, взявши до уваги не лише повідомлення (вербальну складову), адресанта й адресата, але й екстралінгвальні компоненти.

Вербальну складову мовознавець називає «текстом» чи «розмовою», а дискурс позначає як «продукт» комунікативної дії, його писемний чи мовленнєвий результат, який інтерпретує реципієнт. Т. ван Дейк увів у науковий обіг поняття прагматичного контексту. Враховуючи його умови можна правильно сприймати дискурсну інформацію та оперувати нею.

G. Cook розуміє дискурс як виразний, зв'язний і цілеспрямований відрізок мовлення [38, с. 156]. R. Fowler вбачає в дискурсі процес мовної взаємодії між людьми з усією його цілісністю й складністю [8].

Н. Арутюнова тлумачить його як «текст, занурений у життя» нерозривно з екстралінгвальними, соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими факторами [4, с. 136-137]. D. Schiffin зазначає, що «дискурс існує «над» іншими одиницями мовлення... він виникає як набір деконтекстуалізованих одиниць структури мови, але як набір контекстуалізованих одиниць використання мови» [2]. Увагу на соціальній ролі дискурсу зосереджують F.

Henry та С. Tatol. Вони вважають, що у дискурсі мова передає широкі історичні значення, поєднуючи персональний та соціальний світи людини [2]. Л. Жукова розуміє дискурс як текст, безпосередньо занурений у ситуацію спілкування.

Сьогочасні лінгвісти виокремлюють вагомі підходи до тлумачення й дослідження дискурсу:

- структурний;
- функційний;
- прагматичний;

НУБІП України

- когнітивний;
- наратологічний;
- етнографічний тощо.

К. Серажим, наприклад, розглядає дискурс як соціолінгвальне явище, що належить до сучасного комунікативного середовища. Вона стверджує, що такий дискурс «детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, психологічними, прагматично-ситуативними та іншими (конститууючими чи фоновими) чинниками» [24].

В теорії дискурсу М. Макарова задіяно різноманітні підходи до трактування цього явища, систематизовано сфери його реалізації, розглянуті базові координати визначення дискурсу. Вчений надає такі ознаки дискурсу:

- формальні (дискурс розуміють як утворення, ширше за речення);
- функційні (дискурс розглядають у широкому розумінні – як уживання мови, та у вузькому – як цілісної сукупності функційно організованих, контекстуалізованих одиниць уживання мови);
- ситуативні інтерпретації (включення в дискурс психологічних, соціальних, культурних умов) [28].

Ф. Бацевич розглядає дискурс як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік із різними формами вияву (усною, писемною, паралінгвальною), що відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регульований стратегіями й тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначені конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [24].

Як відзначають дослідники, в дискурсі відображено не лише навколишнє середовище, але і соціальні аспекти буття, різні види ідентичності. Дискурс активно будує світ та продукує його зміни. Різні дискурси репрезентують відмінне, притаманне лише їм, бачення картини світу та свій особливий спосіб спілкування. Дискурс – це «вербалізований світогляд», на думку Л. Чернейко,

мова, що несвідомо спрямована суб'єктивними уявленнями про світ, де виявлено інваріанти його картини (повсякденна, наукова, філософська, релігійна, поетична тощо) [24]. Дискурс є невід'ємною частиною суспільних відносин і водночас він формує ці відносини [24].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики між дослідниками немає спільної думки, що повинно вважатися дискурсом. Так, Б. Палек зауважує, що дискурс – це «одиниця більш високого рівня, ніж речення... твір мовлення» [19].

Якщо О.М. Мороховський визначає дискурс як «послідовність взаємопов'язаних висловлювань» [31], то В.О. Звєгінцев розуміє дискурс як «два або декілька речень, які знаходяться одне з одним у змістовому зв'язку» [24]. Заслуговує на увагу також і визначення, яке дає В. Кох. На його думку, дискурс – це «будь-який текст (або частина тексту), в якому є ознаки одного й того ж конкретного мотиву» [25]. Існують й інші визначення дискурсу.

Дискурс, за В.Г. Борботько, – це текст, але такий, який складається з комунікативних одиниць мови – речень та їх об'єднань у більші єдності, які знаходяться у безперервному смисловому зв'язку, що дозволяє сприймати його як єдине утворення. В.Г. Борботько підкреслює той факт, що текст як мовний матеріал не завжди являє собою зв'язне мовлення, тобто дискурс. Текст – загальніше поняття, ніж дискурс. Дискурс завжди є текстом, але зворотне твердження – неправильне. Не будь-який текст є дискурсом [8].

Лінгвістичні поняття «дискурс» і «текст» можуть бути протиставленими одне одному через опозиційні пари: динамічність / статичність, процес / результат, функційність / структурність. Текст і дискурс утворені поєднанням великої кількості мовних одиниць в одне ціле, що схарактеризоване тематичною та інтенційною спрямованістю та має комунікативну мету. За результатами аналізу досліджень тексту І. Гальперіним, знаходимо висновки про те, що текст – це завершений витвір мовленнєвого процесу, який містить назву та низку надфразових єдностей, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, та має певне спрямування й прагматичну настанову [10].

Отже, багатоплановість та складність структури дискурсу ускладнюють спроби дослідників дійти одностайності у визначенні цього явища.

1.2. Типи і види дискурсу

В основі типології дискурсу лежать різні критерії. Так, наприклад, українські вчені І. Шевченко та О. Морозова пропонують вирізнити такі критерії:

- 1) форма та вид мовлення;
- 2) адресатне спрямування;
- 3) умови різних настанов і комунікативних принципів;
- 4) соціально-ситуативний параметр;
- 5) різноманітні характеристики адресанта й адресата;
- 6) функціональна та інформативна складові;
- 7) критерій формальності та змістовності у функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення [36, с. 233].

Г. Кук запропонував поділити дискурс на три основні типи: підсилення схеми, її збереження та відтворення [38]. Теорія «схеми» веде нас до проблеми «зв'язку», іншими словами, як тексти формують єдність значення для своїх адресантів. У цій складній теорії ми маємо справу із штучним інтелектом (ШІ).

ШІ працює над розумінням текстів і є тим, що надихнуло на створення теорії схеми, але, окрім цього, було опрацьоване дискурс аналізом та теорією тлумачення.

У типології Ю. Хабермаса основним критерієм є внутрішньо особистісна комунікація та комунікативна взаємодія:

- дискурс, як тип комунікативної дії (наприклад, розмова, метою якої є інформувати чи навчити);
- комунікативна дія, що схожа на дискурс (наприклад, ідеологічні пояснення);
- терапевтичний дискурс, де умови, за яких він відбувається створюють підґрунтя для самостійної реакції (розмова між лікарем і пацієнтом);

- нормативний дискурс, що забезпечує вирішення проблематичних питань (наприклад, наукові обговорення);
 нові форми дискурсу (наприклад, навчання за допомогою дискурсу, що є полярним до дискурсу-інструкції, модель вільного обговорення на семінарі) [37].

Група дослідників запропонували визначення дискурсу, як інстанції, де використовується мова, чиї типи можна загалом класифікувати на такі фактори, як лексичний та граматичний вибір і їхнє поширення основними засобами поряд з допоміжними: тема, стиль та структура знань – всередині яких адресант інтерпретує дискурс. І вони виділяли такі типи дискурсу:

- складений – тип дискурсу, що містить частини, які належать двом чи більше видам дискурсу ;

- експозитарний дискурс (описовий) пояснює чи описує тему;

- переконувальний (переконувальний) – є спробою переконати адресанта виконати певні вказівки, які подаються в дискурсі;

- розповідний – дискурс, що є переліком подій, зазвичай в минулому, і використовує дієслова у мовленні, жестах та діях для опису ряду подій, які є взаємозалежними та зазвичай зосереджується на одному чи декількох виконавцях цієї дії;

- процедурний – використовується для того аби пояснити адресанту як робити те, чи інше;

- репаративний (влучний) дискурс використовується для викладу набору мовленнєвих сюжетів. Наприклад: інструктування, юридичні справи, розмови на високих тонах, або ті, які мають дуже насичений характер (як і репаративний так і розповідний дискурси належать до діалогічного типу).

Кожний тип дискурсу має свою структурну модель і власний набір мовних та позамовних інструментів для побудови дискурсивної практики, яка відбувається в культурно-соціальних умовах, притаманних лише одному виду дискурсу, що надає чіткі критерії для розмежування видів останнього. Укладання єдиної системи класифікації видів дискурсів являє собою надто складне

завданні, оскільки форми його побутування настільки ж різноманітні та різнобічні, наскільки різноманітні та різнобічні форми людського буття. Вчені докладають багато зусиль, щоб дослідити цю досить нову проблему для лінгвістики, пропонуючи свої підходи та залучаючи різні критерії для таксономії. Класифікації, висунуті науковцями на сьогоденному етапі, не можна назвати досконалими, але потрібно віддати їм належне: вони уявляють більшість найважливіших критеріїв дискурсу. Відповідно до засад структурного підходу, дискурс – це продукт мовленнєвої діяльності, що є сукупністю всіх лінгвальних та екстралінгвальних характеристик, спричинених його продукуванням, розповсюдженням та сприйманням. Структурні складники дискурсу були вбудовані в комунікаційну модель, універсальний варіант якої передбачає відправника повідомлення, його реципієнта, канал комунікації, зворотний зв'язок, саме повідомлення, контекст (історичний, політичний, культурний, соціальний тощо), процеси кодування і декодування повідомлення [34]. Функційний підхід до визначення дискурсу на перше місце висуває зв'язок використовуваного мовлення з різними сферами людської діяльності, які безпосередньо впливають на кожний складник мовленнєвої комунікації, зумовлюючи появу відповідних характеристик. Численні соціальні галузі людської взаємодії (політика, культура, наука, освіта, медицина, юриспруденція, релігія, мистецтво, ЗМІ тощо) генерують власні мовленнєві практики й відповідні типологічні дискурси: політичний, культурний, науковий, освітній, юридичний, релігійний тощо. Як зазначає Ф. Бацевич, дискурс потрібно асоціювати з усіма виявами комунікації в суспільстві. За таким критерієм він вирізняє комунікативний, мовний, вербальний, невербальний дискурси, дискурс мовчання, а за типами та формами мовлення – монологічний, діалогічний, наративний, риторичний, іронічний дискурси; усний та писемний дискурси [8].

Існує два основних види дискурсу – персональний та інституційний. Вчений вважає персональний особистісно орієнтованим, розмовним, коли у спілкуванні беруть участь люди добре знайомі. Завдяки цьому мовець, здатний

розкрити багатство свого внутрішнього світу. Інституційний вид дискурсу трактується як статусно орієнтований і підреслює, що це «мовленнєва взаємодія представників соціальних груп або інститутів один з одним, з людьми, що реалізують свої статусно-рольові можливості в рамках усталених суспільних інститутів, число яких визначено потребами суспільства на конкретному етапі його розвитку» [8].

Соціокультурне середовище сучасності, наголошує А. Приходько, дає змогу виокремити види дискурсів певних субкультур та етнічних спільнот. До дискурсів такого зразка він відносить:

1) дискурси професійних страт (педагогічний, дипломатичний, спортивний, медичний, політичний, економічний тощо);

2) корпоративних та субкультурних страт (банківський, релігійний, езотеричний, сакральний, героїчний, революційний, партизанський, терористичний, кримінальний);

3) дискурси побутової комунікації (сімейний, дитячий, молодіжний, любовний);

4) дискурси віртуальної комунікації (казковий, комп'ютерний, форумний, чат-дискурс);

5) соціоспецифічні дискурси (рекламний, дискурс дозвілля, святковий, передвиборчий) [34].

«Список таких дискурсів є відкритим як у цивілізаційному плані, так і в плані певної лінгво- та субкультури, що пов'язано з принципом динамічності: одні дискурси зникають з історичної арени, а інші приходять їм на зміну» [34].

М. Макаров вважає типологічною ознакою для класифікації дискурсу такий комунікативний складник, як ступінь офіційності спілкування, відповідно до якого модус спілкування може бути невимушений, фамільярний; нейтральний, неформальний; напівофіційний, офіційний. [28, с. 207].

Приходько стверджує, що цей принцип дає змогу вирізнити такі види дискурсів:

1) авторитарний та егалітарний;

2) тоталітарний та демократичний;
 3) конфліктний;
 4) кооперативний;

5) офіційний та карнавальний;

6) чоловічий та жіночий [34, с. 26-27].

В. Карасик у своїй праці «Мовні ключі» виокремлює види дискурсу за «тональністю спілкування»: статусний, жартівливий, ідеологічний, гіпотетичний, агресивний, маніпулятивний, інформативний та інші [18, с. 350].

В основу класифікації дискурсів О. Русакова закладає дискурс-об'єкти, які

опиняються у фокусі уваги. За її твердженням, можна виокремити такі види:

– дискурси повсякденного спілкування (побутові розмови, дружні бесіди, чутки, побутові конфлікти тощо);

– інституційні дискурси (адміністративний, офісний, банківський, педагогічний, медичний, армійський, церковний тощо);

– публічний дискурс (дискурси громадянських ініціатив та виступів, дипломатичний, PR-дискурс тощо);

– політичний дискурс (дискурси політичних ідеологій, політичних інститутів, політичних акцій тощо);

– медійні дискурси (дискурс телебачення, газетний дискурс, дискурс реклами тощо);

– арт-дискурси (літературний, музичний, дискурс зображувального мистецтва, модельний дискурс тощо);

– дискурс ділових комунікацій (ділових перемовин, бізнес-комунікацій);

– маркетингові дискурси (дискурс продажів, споживчий, сервісний, рекламний тощо);

– академічні дискурси (дискурси наукових дисциплін, наукових товариств тощо);

– культурно-світоглядні дискурси (дискурси культурних епох, дискурси різноманітних філософських та релігійних течій, демократичний дискурс тощо) [35, с. 27].

Дослідження видів дискурсів у сучасному мовознавстві тривають. Науковці зосереджені на побудові системної типології дискурсу, яка охоплювала б якомога більшу кількість його критеріїв і сфер побутування.

Дискурс – поняття, яке ще не має суворої дефініції в сучасній німецькій лінгвістиці. Провідні німецькі вчені намагаються усвідомити феномен дискурсу і дають оригінальні трактування щодо цього нового поняття. У сучасних наукових дослідженнях представлені різні типи дискурсів, що виділяються лінгвістами довільно, за різними підставами. Сьогодні дискурс - це надтекст, або сукупність текстів, об'єднаних одним з наступних параметрів [2]:

1. темою (спортивний дискурс, медичний тощо);
2. жанром (есеїстичний дискурс, новинний тощо);
3. соціально значущою сферою побутування, або стилем (науковий дискурс, офіційно-діловий тощо.);
4. комунікативною подією (дискурс про Фукусіму, лівійський дискурс тощо);
5. інтенцією (персуазивний, аргументативний, полемічний тощо);
6. ідеологією (публіцистичний, політичний);
7. технічними засобами виробництва і презентацією текстів (медіадискурс, інтернет-дискурс, газетний дискурс тощо)

Виходячи з положення про системність дискурсу в цілому, можна припустити, що науковий тип дискурсу є складовим елементом загальної системи і має свої конститутивні, системоутворюючі ознаки, що відрізняють його від інших типів дискурсу. Таким чином, можна стверджувати, що науковим є дискурс, що задовольняє трьом основним вимогам: його проблематикою має бути вивчення навколишнього світу, статус його учасників повинен бути рівним, а способом його реалізації повинен бути творчий діалог у найширшому сенсі слова. Саме ці ознаки дають можливість виділити науковий дискурс із загальної системи і відрізнити його від інших типів дискурсу.

Що стосується лексико-синтаксичних і стилістичних особливостей німецького наукового дискурсу, то тут не виявлено суттєвих відмінностей від

німецького наукового стилю. Стиль і дискурс взаємопов'язані і один з одним і ще не існує конкретних і чітких розмежувань між цими поняттями. Можна тільки відзначити, що дискурс в більшості своїй реалізується в діалозі і має конкретну мету і завдання. Тому виходячи з цього можна говорити про схожі особливості наукового стилю і дискурсу в плані лексики і синтаксису.

Також необхідно підкреслити, що основними вимогами наукового дискурсу є вивчення навколишнього світу, рівноправного статус його учасників, реалізація за допомогою творчого діалогу. Дані ознаки дають можливість виділити науковий дискурс із загальної системи і відрізнити його від інших типів дискурсу.

Будь-яке відхилення від цих основних ознак свідчить про утворення в тексті характеристик дискурсу іншого типу.

Дослідження видів дискурсів у сучасному мовознавстві тривають.

Науковці зосереджені на побудові системної типології дискурсу, яка охоплювала б якомога більшу кількість його критеріїв і сфер побутування.

Висновки до розділу 1

У розділі 1 було розглянуто визначення поняття «дискурс» з боку різних дослідників, оскільки складність і багатоаспектність цього терміну призвели до того, що він не отримав загальноприйнятого визначення. Першими, хто почав дослідження дискурсу в мовознавстві, є американські вчені школи етнолінгвістики Франсуа Боаса та чеські вчені лінгвістичної школи Вілема Матезіуса.

На даному етапі мовознавці трактують дискурс як складне комплексне комунікативне явище, що охоплює адресата й адресанта повідомлення, процес мовленнєтворення, екстралінгвальні фактори спілкування, соціальний контекст та культурно-ідеологічний фон, канал комунікації, особливості розповсюдження й сприймання інформації.

Також було досліджено різні підходи до тлумачення й дослідження дискурсу, його типи і види. Було встановлено, що кожен тип дискурсу має свою структурну модель і власний набір мовних та позамовних інструментів для побудови дискурсивної практики, яка відбувається в культурно-соціальних умовах, притаманних лише одному виду дискурсу, що надає чіткі критерії для розмежування видів останнього.

Отже, можемо узагальнити поняття дискурсу – це комунікативна подія, що обумовлюється взаємозв'язком між мовцем та слухачем і передбачається мовленнєвою поведінкою останніх. Дискурсивні студії є актуальним напрямком дослідження сучасної лінгвістики. Дискурс є об'єктом розвідок прагма- та психолінгвістики, лінгвостилістики; існують також структурно-лінгвістичний, лінгвокультурний та когнітивно-семантичний підходи до його вивчення.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНОГО ДИСКУРСУ

2.1. Науковий дискурс та його загальна характеристика

Науковий дискурс – це функціональний стиль мовлення літературної мови, що характеризується строгістю викладу, прагненням до нормованої мови, монологічної форми. Цей дискурс відноситься до письмово-книжкового типу мови, але може виявлятися і в усно розмовній мові у вигляді лекцій, доповідей і т.д. Його функціонування спостерігається за певних умов: по-перше, переважно в офіційних ситуаціях, по-друге, установка на опосередковано-контактне спілкування, по-третє, переважання письмової мови. Звідси впливає попередня продуманість, навмисність підготовленої наукової мови та, як наслідок, ретельність її оформлення.

Основна мета наукового дискурсу – передати логічну інформацію з різних сфер людської діяльності і докази її істинності, без присутності емоційного забарвлення. Змістом наукових творів є ідеї та факти, закони та теорії, відкриті вченими. Ранні наукові твори створювалися у жанрах трактатів, міркувань, діалогів і навіть у поезії (оди, поеми). Під науковими текстами, перш за все, розуміють твори, які з'являються в результаті наукових досліджень, пошуків, теоретичних узагальнень та розробок і публікуються з метою інформувати вчених чи фахівців вищої кваліфікації про останні досягнення науки та техніки.

У сучасній стилістичні форми наукового тексту є статті, монографії, доповіді, рецензії, повідомлення, реферати, звіти, тези тощо.

2.1.1. Лексичні особливості наукового дискурсу

Лексика наукового тексту будується за принципом відкритої логічності, тобто є безпідтекстною. Кожна лексична одиниця має одне пряме значення та натяки, прихована логіка, алегоричність тут не повинні бути присутніми.

Лексика не має бути різноманітною чи незрозумілою, тому атрибутом наукового дискурсу є понятійна точність, суворі визначення понять відповідно до вимог формальної логіки. Для досягнення понятійної точності нам допомагає системно організована у галузі наукового знання термінологія. Також із цим пов'язано і широке застосування різноманітних посилань, приміток, виносок тощо.

Лексику наукового тексту можна поділити на загальноповживані слова, загальнонаукові слова та терміни. До загальноповживаної лексики відносяться слова загальної мови, які найчастіше зустрічаються в наукових текстах (*Eine Familie ist eine Gruppe bestehend aus mehreren Generationen der Nachkommen mit den besten Zucht- und Leistungsfähigkeiten der Elternköniginnen* – родина – це група, що складається з кількох поколінь потомства кращих за племінними та продуктивними якостями маток-родоначалниць). Частка вживання тієї чи іншої лексики змінюється залежно від того, якому саме сорту читачів

призначений текст, тобто вона зменшується у роботах, призначених для фахівців, і збільшується у жанрах, призначених для широкої аудиторії.

Загальнонаукова лексика – це вже частина мови науки, завдяки якій ми описуємо наукові об'єкти та явища у різних галузях науки та техніки. Ці слова закріплені за певними поняттями, але не є термінами, хоч і мають термінологічний характер (*Aufgabe* – завдання, *Prozess* – процес, *Form* – форма, *Melken* – доїння, *Modus* – режим, *Zeichen* – ознаки, *Synthese* – синтез, *Analyse* – аналіз, *Funktion* – функція тощо).

Оскільки в науковому стилі потрібно максимально точне визначення понять і явищ дійсності, специфічною особливістю словникового запасу наукового стилю є вживання термінів. Термін – це слово чи словосполучення, що означає назву спеціального поняття тієї чи іншої сфери науки, яке прагне однозначності, не виражає експресії і є стилістично нейтральним. Наприклад:

Stammeszusammensetzung – племінний склад, *Schlachtgewicht* – забійна вага, *Zustand* – кондиція, *Melkmaschine* – доїльний апарат. Лексичне значення терміна відповідає поняттю, яке відноситься до певної галузі науки, тобто одне значення може мати термін, наприклад, в біології, але в хімії чи фізиці означає зовсім інше

поняття (*Reaktion* – *Reaktion* – в біології означає відповідь організму на якесь подразнення зовні; реакція в хімії або фізиці означає фізико-хімічну взаємодію між речовинами).

Серед термінів в науковому дискурсі виділяють:

1) прості терміни – іменники: *Frequenz, Lösung, Ware*;
 2) скорочені терміни: *N (Newton), m (Meter)*;
 3) складні терміни: *Elektronenstrahlschweißen, Reibpolymerisation, Minimalwertspeicher, Kanalfiltermessplatz*;

4) терміни-дієслова: *automatisieren, robotisieren*;

а) власне термінологічні: *rundfunken, oszillieren, modulieren*;
 б) загальноживані дієслова літературної мови, пристосовані для вираження певних понять і які стали в межах термінологічної системи однозначними виразниками цих понять, наприклад: *einsetzen, einlassen, ausreichen, fördern, ablesen*;

5) терміни-прикметники, які використовуються для того, щоб, по-перше, точно назвати наукове поняття, а по-друге, щоб в цілях мовної економії за рахунок опущення додаткового речення і таким чином конденсування речення «розвантажити» його або замінити іменником.

Поряд з термінами специфіку лексичного оформлення тексту наукового дискурсу складають скорочення-абревіатури. Скороченню підлягають здебільшого слова в тексті довідкового апарату наукових документів або «заголовної частини», де містяться вихідні дані, тобто відомості про автора, назву книги, журналу, збірника, місце виходу з друку, кількість сторінок тощо.

У тексті довідкового апарату скорочуються зазвичай:

1) назви журналів, складені з двох і більше слів, наприклад *ETZ-A* – *Elektrotechnische Zeitschrift, Ausgabe A*;

2) союзи і прийменники в назвах: *Elektrotechn. u. Masch.-Baustahl*;

3) назви країн: *USA, BRD, UAR*;
 4) бібліографічні та довідкові елементи: *(russ.) Z. 1-angew. Chemie; BBC-Nach; Bd. 9; H. 6; ITaf.*

Також у науковому тексті дуже важливою є композиційна пов'язаність викладу. Автор наукового твору повинен подавати нову інформацію, яка спирається на фундамент відомого і логічно випливає з даних досвіду або з міркувань, системи інших доказів і т.д. У разі порушення цієї пов'язаності читач може легко не зрозуміти суть викладу (упустити логічну ланку в ланцюзі міркувань), інформація, що повідомляється, може бути незрозумілою чи неадекватно сприйнятою.

Наука є специфічною сферою людської діяльності спеціалізована на виявленні закономірностей пізнаваної дійсності. Звідси випливає особливість наукового тексту – абстрактний та узагальнений характер. Даний характер виявляє себе в лексиці вживанням слів з абстрактним значенням, слова побутового характеру також набувають узагальненого, часто термінологічного значення, наприклад: *Glas* – склянка, *Tube* – трубка і т.д.

2.1.2. Синтаксичні особливості наукового дискурсу

Синтаксис наукового тексту також переконує в абстрактності, узагальненості, логічності у висловленні думки, прагненні до точності та ясності. Спостерігається тенденція до складних побудов, що сприяє передачі складної системи наукових понять, визначення відносин між родовими та видовими поняттями, між причиною та наслідком, доказами та висновками. Для цієї мети використовують речення з однорідними членами та узагальнюючими словами (при них).

У синтаксисі характерна присутність і переважання складнопідрядних речень і складних конструкцій, в яких завдяки союзам чітко відображається причинно-наслідкові відносини (*wenn ... dann* – якщо ... тоді; *so* – так що, таким чином; *während* – в той час як).

Об'єктивність відбивається й у безособовому характері викладу, що виражається вживанням невизначено-особистих речень (*In diesem Zusammenhang wird ein Plan der Zuchtarbeit erstellt* – у зв'язку з цим складають

план племінної роботи: *Die Milchleistung wird auch in kürzerer Zeit bestimmt* – молочну продуктивність визначають і за короткими відрізком часу). Речення у науковому стилі однакові за метою висловлювання. В основному вони є оповідальними. Іноді зустрічаються і питальні, які використовуються для привертання уваги читача до будь-якого питання.

У науковому тексті також важливим є правильний порядок слів у реченнях. Дане явище сприяє точності та ясності формулювання. Для послідовності викладу служать вступні слова та словосполучення (*erstens – по-перше, zweitens – по-друге, schließlich – нарешті, zum Beispiel – наприклад, auf diese Weise, so – таким чином, так що тощо*). Також переважно характерні слова, що позначають ступінь достовірності інформації (*wie behauptet – як стверджує, zweifellos – звісно, без сумніву*), що виражають припущення (*offensichtlich – очевидно, vermuten – припустимо, annehmen – слід вважати і т.д.*), що виражають ймовірність (*anscheinend – мабуть, wahrscheinlich – ймовірно, vielleicht – можливо*).

Значення особи є зазвичай ослаблене та узагальнене. Це викликано тим, що в науковому стилі не прийнято використовувати займенник першої особи однини «Я». В основному використовується так зване авторське «Ми», що створює атмосферу скромності та об'єктивності (*Wir haben dies überlegt und sind zu dem Schluss gekommen... – ми це розглянули і дійшли висновку...*)

Синтаксис наукового стилю не вимагає пунктуаційної складності. Пунктуація даного стилю стандартизована та позбавлена індивідуального осмислення. Переважають розділові знаки, що мають логічно-граматичну основу.

2.1.3. Морфологічні особливості наукового дискурсу

Морфологічний аспект наукового дискурсу характеризується насамперед використанням літературної мови. Відмінна риса наукового тексту – це переважання іменників (наприклад, порівняно з дієсловами, іменників у чотири

рази більше). Дане явище зрозуміле, оскільки головне для наукового стилю це позначити та описати явище, тому на другому місці за чисельністю знаходяться прикметники. Широко використовуються іменники на *-ing, -um, -tät, -keit, -heit*

(*Anpassung* – пристосування, *Verwendung* – використання, *Wachstum* – ріст, *Studium* – дослідження, *Produktivität* – продуктивність, *Intensität* – інтенсивність, *Fruchtbarkeit* – народжуваність, *Beharrlichkeit* – стійкість, *Mehrheit* – більшість, *Besonderheit* – особливість).

Максимально точна характеристика предметів у науково-технічному тексті досягається за допомогою похідних і складних прикметників-термінів.

Серед похідних прикметників-термінів у технічній мові найбільш продуктивними є прикметники з такими суфіксами, як *-isch* і *-bar*. За допомогою *-isch* утворюються прикметники від іменних основ, за допомогою *-bar* – дієслівні

прикметники з модальним пасивним значенням, наприклад: *metallische und nicht metallische Elemente, glas keramisches Material, gasdynamische, geometrische Parameter, hochbelastbare, selbst nach/stellbare (Geräte)*.

Поширеним засобом мовної економії та семантичної компактності викладу, особливо в технічній літературі, є прикметники з наступними напівсуфіксами:

1) *-arm, -frei, -fremd, -leer, -los, -rein*, що надають прикметникам значення відсутності у предмета тієї чи іншої ознаки, властивості, наприклад: *verlustlose-verlustfreie-verlustarme Leitung*;

2) *-voll, -reich, -behaftet, -bestückt, -fähig*; слова-терміни типу *verlustbehaftet, widerstandsfähig, röhrenbestückt, entwicklungsreich, zahlreich, gasvoll* мають загальне значення, вказують на наявність у предмета ознаки або властивості.

Дані напівсуфікси синонімічні між собою, але вся група в цілому виступає антонімом до слів з напівсуфіксами *-los, -arm, -frei*;

3) *-beständig, -dicht, -fest, -sicher, -geschützt, -isoliert*. Синонімічний ряд напівсуфіксів із загальним значенням «стійкий, непроникний, завзятий, безпечний до відношенню до чого-небудь»: *Hochbeständige (Farben), verschleißfeste (Schutzschichte)*;

4) *-weise, -mäßig, -gemäß, -recht*; прикметники з цими напівсуфіксами висловлюють значення «відповідність встановленим правилам, порядку, закону»: *programmgemäß gemäß dem Programm; vorschriftsmäßig*.

У дієслів не вживаються форми другої особи однини і множини. Також для наукового стилю характерне вживання форм дієслів теперішнього часу, які характеризують явище, що вивчається і мають узагальнене позачасове значення. Наприклад: *Die Rasse ist ein Produkt menschlicher Aktivität* – *Порода – продукт людської діяльності*.

2.2. Науковий дискурс: способи словотвору

Словотвір є одним з найважливіших і найпродуктивніших способів поповнення словникового запасу мови, який реалізується за принципом зміни морфологічного складу вже існуючої лексичної основи або шляхом переходу основи в іншу парадигму словозміни. Як правило, такі зміни мають на увазі наявність у мові особливих словотвірних моделей, за аналогією з якими створюються нові слова. Інакше висловлюючись, словотвірна модель – це більш менш регулярно відтворювана у певній мові схема утворення слова з певних морфем з певними принципами їхнього дотримання і з'єднання, з певною акцентною характеристикою, що служить для позначення поняття певного лексико-граматичного класу [4]. Крім того, терміном «словотвір» у сучасному мовознавстві позначаються й інші поняття, а саме будова готових, похідних слів, що утворюють певну систему, їх взаємини з іншими мовами на тому чи іншому етапі його розвитку. Поряд з цим постає питання продуктивності даних моделей і методів словотвору. Продуктивність, як відомо, є однією з головних характеристик різних мовних одиниць. Особливого значення набуває продуктивність, зокрема, при характеристиці словотвірної моделі, що є центральним механізмом у створенні нових слів. За допомогою продуктивних способів (афіксація, словоскладання тощо) та засобів (префікси, суфікси, умлаути тощо) можливе створення нових лексичних одиниць, тоді як

непродуктивність словотвірної моделі припиняє будь-який розвиток слова та зміни його форм.

Існує кілька підходів до визначення поняття словотворення, словотвірної моделі. Визначають словотвірну модель, як морфологічно і лексико-семантично обумовлену структурну схему, по якій можуть бути утворені серії словотвірних конструкцій з однаковою структурою [27].

Німецька мова, як і інші мови, перебуває у постійній зміні та розвитку. Лексика є рухомим пластом мови, вона реагує на всі зміни, що відбуваються в соціальній, культурній, та інших сферах життя соціуму. Словотвір є одним із найпродуктивніших шляхів збагачення і німецького словника.

Можна виділити наступні основні словотвірні моделі в німецькій мові:

- 1) Модель кореневих слів
- 2) Модель безафіксного (імпліцитного) словотворення
- 3) Префіксальна модель
- 4) Суфіксальна модель
- 5) Префіксально-суфіксальна модель
- 6) Модель словоскладання

Модель кореневих слів є одним із давніх способів словотворення сучасної німецької мови. За типом словотвірної форми прийнято розділяти всі слова мови на два типи: слова прості, або непохідні, складні слова та похідні.

Прості, або непохідні слова, не розкладаються на більш дрібні одиниці – морфеми – і не є похідними від будь-якого іншого слова. Саме ці слова прийнято вважати кореневими словами, або первісними, оскільки вони не утворені від будь-яких інших слів. [32]. Кореневі слова становлять ядро основного словникового фонду і є центрами словотвірних гнізд. З цього випливає, що кореневі слова мають дві особливості: нерозкладність їх основ на морфеми і невмотивованість, тобто непохідність. Істинно німецькі кореневі слова є односкладовими і найчастіше відносяться до таких частин мови, як іменники та прикметники. Наприклад *gut, neu, Fisch, Dorf, Blut* і т.д. До цієї групи слід

Віднести також дієслова з односкладовою основою, типу: *tragen, sehen, machen, bauen* і т.д.

До кореневих слів належать і споконвічно неодноскладні слова, а також слова, які не поділяються на корінь та афікс у зв'язку з тим, що афікс є рідкісним, поодиноким утворенням в мові і вже давно злився з коренем, наприклад: *Morgen, Abend, aber* та ін [28, с. 176].

Німецькі кореневі слова становлять відносно постійний фонд німецьких основ, які приєднують афікси і, таким чином, набувають лексичного значення.

Деякі кореневі слова самі виступають як афікси або частотні компоненти. [28, с. 175]

Нові кореневі слова можуть виникати тільки як запозичення, причому незалежно від того, чи запозичені слова у вихідній мові були кореневими або похідними. Крім того, як кореневі слова можуть виступати й звукотворчі слова, проте це явище зустрічається не часто.

Безафіксне словотворення, або модель імпліцитного словотворення, є непродуктивним способом словотвору в сучасній німецькій мові, хоча слова, утворені таким способом, становлять значний пласт лексики. При цьому методі словотвору афікс не є засобом словотвору. Як засіб виступає зміна кореневої голосної, придбання умлауту в корені слова, наприклад: *binden – Band; Wort – wörtlich*.

Особливістю цієї моделі є складність відрізнити у плані синхронії похідну основу від виробляючої зважаючи, як було зазначено раніше, на відсутність словотворчого афікса – маркера похідності.

Префіксальна модель словотвору є повноцінною та найбільш частотною. Префіксація – це такий спосіб словотвору, при якому до основи, приєднується префікс, причому префікс стоїть виключно перед основою.

Незважаючи на те, що префікси не є морфологічними показниками частин мови, вони поділяються на дві групи, залежно від характеру основ, до яких вони приєднуються:

- іменні префікси;

дієслівні префікси. [26, с. 96].
Іменні префікси продуктивні та беруть участь в утворенні як іменників, так і прикметників. До таких префіксів можна віднести префікси *in-*, *miss-*, *ur-* *erz-* кожен із яких має своє унікальне значення.

Дієслівний же префікс надає дієслову значення досягнення межі, не піддаючи зміні його основне значення, наприклад: *beantworten* – *antworten*. До префіксів такого типу відносяться: *miss-*, *zer-*, *er-*, *ver-*, *be-*, *ent-*, *emp-*, *ge-*. Всі ці префікси є продуктивними, крім двох останніх. Таким чином, число німецьких префіксів невелике, але більшість із них багатозначні, тобто висловлюють різні категоріальні ознаки.

Суфіксальна модель словотвору, порівняно з префіксацією, є продуктивнішим способом створення нових слів. Крім того, за суфіксом, що міститься в основі слова, можна визначити як належність слова до певної частини мови, так і граматичний рід іменників. Розглянемо явище суфіксації в німецькій мові щодо таких частин мови, як іменник, прикметник, дієслово, прислівник.

Суфіксальні іменники чітко розподіляються за словотворчими рядами, основними з яких є імена осіб, абстрактні та збиральні імена, а також зменшувально-пестливі іменники. При цьому, один і той же суфікс часто виступає при утворенні іменників різних видів.

Словотвірні ряди суфіксальних прикметників окреслюються не так чітко, як у іменників. Наступне угруповання прикметників побудовано з опорою на систематизацію В. Юнга, представлену у граматиці.

У найзагальнішому вигляді категоріальне значення ознаки-власності передають відіменні прикметники з суфіксами *-bar*, *-haft*, *-ig*, що вказують на наявність у деякого предмета того, що означає виробляюча основа. Близькі до таких прикметників і слова зі значенням враження, оцінки, що утворюються за допомогою суфіксів *-bar*, *-haft*, *-ig*, а також суфікса *-lich*.

Віддієслівні прикметники з суфіксами *-bar*, *-haft*, *-lich*, *-sam* вказують на придатність, застосовність предмета, що позначається іменником.

Окремий словотвірний ряд створюють похідні прикметники, що називають різні відносини дійсності. Характер їхньої мотивації може бути різноманітним. Прикметники, утворені за допомогою суфіксів *-ig*, *-lich*, *-isch* від

основ прислівників та імен, вказують на деякі просторові та часові відносини. А

прикметники з суфіксом *-isch* можуть також позначати походження предмета або явища.

У дієслівному словотворі німецької мови суфіксація розвинена дуже мало.

Тут виділяється лише один продуктивний суфікс *-ier-*, що використовується при вербалізації (*halbieren*, *buchstabieren*).

Що ж до приєдників, то суфікси прислівників є досить рідкісні специфічні одиниці *-lings*, *-s*, *-ens*, *-wärts*. Зазвичай прислівники утворюються шляхом адвербіалізації і не мають регулярних типів словотворення.

Префіксально-суфіксальна модель словотвору відноситься до одного з комбінованих афіксальних способів, при якому словотвірним формантом є комбінація двох афіксів – префікса та суфікса. Однак структури такого типу в німецькій мові зустрічаються рідко і не відіграють значущої ролі в системі сучасного німецького словотвору.

Словоутворення дієслів за цією моделлю не є продуктивним, а самі дієслова становлять нечисленну кількість. До таких дієслів можна віднести: *beerdigen*, *befriedigen* і т.д.

Продуктивним же в сучасній німецькій мові є лише створення префіксально-суфіксальних прикметників, які утворюються за моделлю віддієслівних дієприкметників, при цьому найпродуктивнішими утвореннями є прикметники з префіксом *-ge*, наприклад, *gestiefelt*, де суфікс *-t* виступає як лексична морфема.

Якщо виходити з усієї системи словотворення, слід зазначити, що у німецькій мові основну роль у словотворенні грає словоскладання, залишаючись найбільш продуктивною моделлю по теперішній час.

На думку В. М. Павлова, значна частина загальнонародного німецького словникового складу, а так само специфічної лексики різних територіальних,

професійних, класових та інших угруповань, що часто перехресно являють собою складні слова [25].

Сутність даної моделі словотвору полягає в тому, що два або кілька коренів, або дві словотвірні основи, що складаються з кореня та афікса, або граматично оформлені слова поєднуються в одну лексичну одиницю. [28, с.64].

Незалежно від того, з скількох частин складається новостворене слово, воно характеризується наявністю як єдиним централізуючим, так і другорядним наголосом.

Розрізняють два типи словоскладання:

1) Визначене словоскладання є найпродуктивнішим у німецькій мові і найчастіше представлено сполуками типу «основа іменника + основа іменника». Компоненти можуть мати різну словотвірну структуру, проте складне слово завжди членується на дві частини, кожна з яких у свою чергу може складатися з однієї або кількох частин. Як правило, перший компонент визначає другий, а другий дає загальну морфологічну та семантико-категоріальну характеристику сполуки.

2) Невизначене словоскладання. Цей тип складання включає «імперативні імена», сурядні складання та деякі інші види з'єднань. Відмінністю цього типу є те, що слова можуть складатися більш ніж з двох компонентів.

Таким чином, українська та німецька мови мають багато спільного у своїх системах словотворення. Однак відносини між способами словотворення в даних мовах різні: українській мові більш властива афіксація, німецькій –

словоскладання.

Під типологічними словотвірними моделями розуміють всі допустимі комбінації опорного слова (вихідної словоформи, базисної словоформи) зі словотвірними засобами.

Модель 1 представлена кореневими словами, утвореними кореневими морфемами, з аломорфами, що нерідко зустрічаються (*geben - Gabe*).

Модель 2 репрезентується префіксальними словами, серед яких зустрічаються слова зі зміненою кореневою голосною (*Gebüsch* від *Busch*), так звані нагнвпрефіксальні дієслова типу: *aufmachen*.

Модель 3 представлена суфіксальними словами класів іменників, прикметників, дієслів і прислівників.

Модель 4 лежить в основі префіксально-суфіксальних слів.

Модель 5 представлена складними словами класів іменників, прикметників, дієслів і прислівників: *Tischtuch*, *dunkelblau*, *teilnehmen*.

Модель 6 являє собою поєднання двох базисних словоформ з суфіксом (*Brotbackerei*).

Модель 7 представлена з'єднанням двох вихідних (базисних, опорних) словоформ з префіксом (*Urgroßvater*).

Модель 8 передбачає наявність префіксно-суфіксних основ (*urgroßväterlich*).

Модель 9 представлена імпліцитними (безафіксними) похідними словами або словами з нульовим афіксом (*Leben*, *Fang*, *Trotz*).

2.3. Аграрний дискурс як різновид наукового дискурсу: методологія та історія вивчення в мовознавстві

Розвиток дискурсивних досліджень кінця ХХ – початку ХХІ ст. дозволяє виокремити в якості самостійного специфічного мовного утворення агрономічний / сільськогосподарський дискурс, який характеризується своєрідністю репрезентації соціальних, прагматичних, семантичних, когнітивних, дериваційних, функціональних та інтенціональних аспектів

Німецькі науковці П. Мюсіг-Трапп та К. Шнітцер у своїй роботі «Інтернаціональне навчання: модель майбутнього» переконані, що поняття «дискурс» є складним комунікативним явищем, що охоплює й соціальний контекст, який дає уявлення і про учасників комунікації, і про процеси створення й сприйняття повідомлень [35].

Аграрний дискурс належить до наукового дискурсу, що в економіці України залишається винятково важливою ланкою, яка визначає соціально-економічний стан суспільства та продовольчу безпеку держави. Він є орієнтованим на всі верстви суспільства та вважається одним з найбільш актуальних дискурсів сучасності. Немає сумніву, що з перекладацької точки зору, найбільший інтерес дослідників привертають саме аграрні терміни.

За визначенням А. Коваленко, терміном є емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів [20]. На думку Н. Ольховської, термін можна визначити як, слово, що характеризується не лише стилізованою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики для означення понять якоїсь окресленої галузі знань [32].

Аграрні терміни становлять суттєву складову текстів аграрного дискурсу.

Специфіка перекладу термінів полягає в тому, що найважливішою умовою досягнення еквівалентності є збереження в перекладі змістовної точності одиниць, забезпечення абсолютної ідентичності понять, що виражаються термінами. На ступінь еквівалентності також впливає різний рівень формалізованості аграрних текстів у вихідній мові і мові на яку перекладається.

Більша частина слів однієї мови мають свій еквівалент в іншій мові, яка близька за змістом – такі слова називають лексичними відповідниками.

Під час перекладу аграрної термінології досить часто виникають труднощі через те, що в лінгвістичному аспекті термінам, як і іншим словам мови, притаманна багатозначність. Існує велика кількість термінів-неологізмів, ще не зафіксованих у словниках. І такі випадки можуть створювати значні проблеми для перекладача. Зважаючи на це, основна умова подолання цих труднощів полягає у детальному розумінні і аналізі явища, яке описується і передачі його ustalеними в науці термінами.

Агрономічний дискурс, на нашу думку, відноситься до статусно-орієнтованого типу дискурсу, який являє собою «інституційне спілкування» представників соціальних груп або інститутів один з одним. В агрономічному дискурсі проявляється динамічна модель мови, яка, на думку дослідників,

повинна ґрунтуватися на комунікації, тобто спільній діяльності людей, які намагаються висловити свої почуття, обмінятися ідеями та досвідом.

У просторі агрономічного дискурсу як фрагмента наукового дискурсу особистісний компонент представлений значно слабкіше, так як його учасниками є вчені, дослідники в галузі сільського господарства, агрономії. Тематика агрономічного дискурсу охоплює широке коло проблем природничих областей знання, що відрізняються по багатьом принциповим параметрам від гуманітарних когнітивних сфер.

Аналізуючи агрономічну термінологію, слід враховувати, що будь-яка терміносистема не є «стійким, або незмінним шаром лексики мови. Прогрес у самих різних областях людської діяльності неминуче веде до безперервної зміни і розвитку систем термінів. Вічна новизна науки, еволюція і динаміка термінології створюють умови неминучої варіантності термінів на будь-якому етапі розвитку галузі знання» [28].

Як показують спостереження, агрономічні терміни в цілому володіють зазначеними понятійно-функціональними і семантико-дериваційними ознаками, характеризуючись наявністю чітких дефініцій, однозначністю в межах сільськогосподарського дискурсу, системністю, дериваційною заданістю.

Для агрономічної термінології актуальне явище міграції термінів із суміжних спеціальних областей знання, як результат терміносистему сільськогосподарської сфери складають, як показав аналіз, і міждисциплінарні, і загальнонаукові, і вузькоспеціальні, і загальнотехнічні терміни різного генезису.

Відомо, що плані агрономічну термінологію можна інтерпретувати як область мови сільськогосподарської (агрономічної) науки, логіко-понятійний і семантичний зміст термінів якої відображає всю систему зв'язків, відносин, закономірностей, процесів, явищ тощо сільськогосподарського / агрономічного дискурсу.

Агродискурс або сільськогосподарський дискурс являє собою особистісно-орієнтований та інституційний тип комунікації в сфері взаємодії виробників сільськогосподарської продукції як учасників агросфери – однієї з

областей виробництва, обробки і споживання сільськогосподарської продукції (агрономія, рослинництво, садівництво, ветеринарія, зоотехніка, механізація та електрифікація сільського господарства, меліорація і зрошення сільськогосподарських земель, екологія ґрунтів і водного середовища, аква- і іхтіокультура).

Прагматичні особливості аграрного дискурсу полягають у спрямованості на специфічне коло споживачів, які активно екстрагують інформацію із тексту.

Тобто в аграрному дискурсі як прояві комунікативного акту важливою є наявність суб'єкта мовлення (автор тексту) та адресата мовлення.

Суб'єкт мовлення аграрного дискурсу є відповідальним за вироблення цілей і завдань повідомлення. Враховуючи аграрну сферу, це може бути інформування про певні засоби аграрного спрямування, інструкції з використання техніки та інше. Ще одним завданням, яке постає перед автором /

відправником інформації, є тип мовленнєвої поведінки – врахування особливостей сприймання адресатом поданої ним інформації і в залежності від цього створювати повідомлення, якому притаманні відчуття такту, повноти інформації, коректності. Важливим фактором є ставлення до того, що повідомляється, його оцінка (або відсутність такої), що означає – автор має керувати в якому руслі буде сприйматись текст адресатом, висловити своє ставлення.

Адресат мовлення (читач тексту) інтерпретує текст, в тому числі непрямую і приховану інформацію, тобто це означає, що він сприймає повідомлення та розуміє його настільки, наскільки є обізнаним в даній тематиці. Тобто в залежності від того, чи є аграрний текст спрямованим на професіонала даної галузі чи просто має ознайомлюючий характер, буде залежати наскільки його зрозуміє реципієнт. Адресат повідомлення може відчувати вплив – інтелектуальний, емоційний, естетичний [24].

Потрібно зважати на те, що аграрним текстам притаманна логічна побудова думки у висловлюванні, яка повинна задовольняти потреби саме

інтелекту, а не естетики. Відмінністю мови аграрного дискурсу є стислість, конкретність висловлення, скорочення.

Кожна сформована (розвинена) терміносистема має певну концептуальну організацію, яка фіксується за допомогою мовних засобів, що з'явилися в результаті процесів терміноутворення. Агрономічний дискурс характеризується своєрідністю концептуально-тематичної організації. Виділяються такі когнітивно-тематичні сегменти, що поєднують агрономічні терміни:

1) культурні рослини (кавун – *Wassermelone*, баклажан – *Aubergine*, пшениця – *Weizen*, спаржа – *Spargel* та інші);

2) бур'яни (в'юнок – *Ackerwinde*, кропива – *Brennnessel*, пирій – *Quecke*, кульбаба – *Löwenzahn* та інші);

3) вегетативні органи рослин (пелюстка – *Blütenblatt*, листок – *Blatt*, суцвіття – *Blütenstand*, колос – *Ähre* та інші);

4) найважливіші фази життєдіяльності та біологічного існування сільськогосподарських рослин (розгалуження – *Verzweigung*, окорінення – *Verwurzelung*, розмноження – *Reproduktion* та інші);

5) комахи-шкідники (бурякова попелиця – *Rübenblattlaus*, довгоносик – *Rüsselkäfer*, колорадський жук – *Kartoffelkäfer* та інші);

6) хвороби рослин (антракноз – *Anthraknose*, бактеріоз – *Bakteriose*, борошниста роса – *Echter Mehltau* та інші);

7) прийоми обробки ґрунту (орання – *Pflügen*, боронування – *Eggen*, коткування – *Rollen* та інші);

8) явища та процеси спадковості, мінливості та відбору (мутація – *Mutation*, делеція – *Deletion*, мутагенез – *Mutagenese* та інші);

9) мікроорганізми (мутант – *Mutant*, аутозома – *Autosom*, кросовер – *Überkreuzung* та інші);

10) властивості, якості та ознаки рослин і мікроорганізмів (мутабельність – *Wandlungsfähigkeit*, куцистість – *Buschigkeit*, цукристість – *Zuckergehalt* та інші);

17) особи за родом професійної діяльності (*агроном* – *Agroном*, *грунтознавець* – *Bodenwissenschaftler*, *селекціонер* – *Züchter* та інші).

Саме ці когнітивно-тематичні сегменти актуалізують найважливіші смислові кореляції всього агрономічного дискурсу.

Когнітивна модель даного типу дискурсу цементує весь пласт агрокультури як семіотичного утворення, що становить значну частину загальнонародської культури, і включає в себе відповідний хронотоп, учасників (агенти і клієнти – виробники і споживачі агропродукції), інструменти, об'єкти і умови вирощування, добування, переробки і споживання. В рамках цієї моделі в дискурсі відбувається лінгвосеміотична актуалізація знаків-прагматонімів, що утворюють систему концептів і номінацій агропромислової тематики.

До знаків-прагматонімів, які отримують лінгвосеміотичну актуалізацію в агро- або сільськогосподарському дискурсі, належать такі, вербально експліковані утворення.

По-перше, це власне прагмаконцепт «земля», який представляє собою універсальний концепт, що містить топографічні (територія посівів, городів, садів, зони вирощування і культивування аква- і хтіокультур, випасання худоби), агрономічні (культивація рослин) і інституційні (легітимність прав власності на землю). Він фіксує, з одного боку, загальнонародські цінності, пов'язані з існуванням *Homo sapiens* як біологічного виду в ракурсі його потреби у виживанні, а з іншого – етноспецифічність цінностей і своєрідність тієї чи іншої етнокультури в цілому, рефлектуючи особливості ментальності того чи іншого

етносу, що дозволило вважати даний концепт універсальним, загальноцивілізаційним і етноспецифічним концептом, ключовим для будь-якої лінгвокультури. Крім того, він є ключовим для об'ємної ділянки картини світу, досліджуваної і освоєної етносоціумами. Його номінативними експлікаціями виступають такі прагматоніми, як поле, рілля, ґрунт, луг, випас, борозна, грядка, ряд, чеки тощо. Даний концепт входить своєю частиною до топосу описуваного тут дискурсу.

По-друге, це знаки-ресурсоніми, що денотують вироблені в ході функціонування сільськогосподарських організацій і об'єднань (фермерських господарств, приватних і державних володінь землею) продовольчі продукти. До

них відносяться:

а) агрикультурні номінації продовольчих рослин (зерно – *Getreide*, рис – *Feige*, пшениця – *Weizen*, жито – *Roggen*, просо – *Hirse*, горох – *Erbsen*, нут – *Nuss*, сочевиця – *Linse*, квасоля – *Bohne* тощо);

б) номінації плодово-овочевих агрокультур (яблука – *Äpfel*, сливи – *Pflaumen*, виноград – *Traube*, абрикоси – *Aprikosen*, морква – *Karotte*, капуста – *Kohl*, баклажани – *Aubergine*, томати – *Tomaten*, огірки – *Gurken*, кабачки – *Zucchini* тощо);

в) номінації сільськогосподарських тварин, вирощуваних для м'ясної та молочної промисловості, а також птиці, що вирощується для виробництва і переробки м'яса та отримання яєць (свині – *Schweine*, корови – *Kühe*, кролики – *Kaninchen*, вівці – *Schafe*, кури – *Hühner*, гуси – *Gänse* тощо);

г) номінації риб, молюсків і ракоподібних, що виловлюються в природних і розводяться в штучних умовах для продовольчого споживання (окунь – *Barsch*, сом – *Wels*, щука – *Hecht*, форель – *Forelle*, раки – *Flusskrebis* тощо);

д) номінації видів виробництва, на яких зберігається, обробляється і виробляється продукція агропромислового комплексу (елеватор – *Getreidespeicher*, ферма – *Farm*, птахофабрика – *Geflügelfarm*, цех – *Abteilung*, біля – *Schlachthof*, молокозавод – *Molkerei* тощо).

По-третє, це знаки-інструменталиви як номінації інструментів обробки землі та виробництва сільськогосподарської продукції. До них відносяться:

а) інструменти і механізми підготовки ґрунту до сівби, сівби зернових і збору їх врожаю (борона – *Egge*, сіялка – *Sämaschine*, комбайн – *Mähdrescher*, трактор – *Schlepper*, культиватор – *Grubber*, картоплезбиральний комбайн – *Kartoffelerntemaschine*, плуг – *Pflug*, граблі – *Harke* тощо);

б) інструменти для доїння корів і подальшої переробки молока і створення молочних продуктів (*доїльний апарат – Melkmaschine, сепаратор – Separator* тощо);

в) електрообладнання для виконання сільгоспробіт;

г) лікарські засоби для лікування і догляду за сільськогосподарськими тваринами;

г) теплиці для вирощування і культивування сільськогосподарських рослин і квітів;

д) басейни і апаратура для вирощування мальків риб, молюсків, ракоподібних тощо;

е) вулики та обладнання для промислових пасік як засобів виробництва меду;

є) добрива і засоби хімічної обробки рослин проти комах-шкідників, диких птахів та гризунів;

ж) обладнання для поливу посівів і гідромеліоративне обладнання;

з) виноробне обладнання (знаряддя обробки виноградників і засоби виробництва вина і коньяку).

По-четверте, в аграрному дискурсоутворенні і дискурсорозгортанні беруть участь знаки економічного кластера, вони використовуються для ведення обліку доходів і витрат в агрокультурній галузі.

По-п'яте, учасниками сільськогосподарського дискурсоутворення і дискурсорозгортання виступають його агенти – працівники агросфери (комбайнери, водії, оператори машинного доїння, пташники, іхтіологи, агрономи, механіки, електрики, співробітники біохімічних лабораторій, ветеринари, зоотехніки, економісти, керівний склад ферм і державних підприємств).

Клієнтами даного типу дискурсу виступають самі споживачі сільськогосподарської продукції та працівники торгових підприємств, що здійснюють постачання і продаж сільськогосподарської продукції споживачам.

Отже, агрономічний дискурс – це функціонально і термінологічно спеціалізований різновид науково-професійної комунікації, представлений за допомогою тематично взаємопов'язаних текстів предметної області

«Агрономія». Агрономічний дискурс в цілому характеризується когнітивною, тематичною, стилістичною і структурною єдністю.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до розділу 2

У розділі 2 було розглянуто визначення поняття «науковий дискурс», окреслено його мету та особливості. Серед лексичних особливостей було встановлено, що текст будується за принципом відкритої логічності, яка повинна задовольняти потреби саме інтелекту, а не естетики. Всю лексику наукового тексту можна поділити на загальноживані слова, загальнонаукові слова та терміни. Також науковому тексту притаманна композиційна пов'язаність викладу, абстрактний та узагальнений характер.

Серед синтаксичних особливостей було виділено також абстрактність, узагальненість, логічність у висловленні думки, прагнення до точності та ясності, тенденція до складних побудов, переважання складнопідрядних речень і складних конструкцій, об'єктивність, що відбивається у безособовому характері викладу.

Морфологічний ж аспект наукового дискурсу характеризується насамперед використанням літературної мови, переважанням іменників, вживанням форм дієслів теперішнього часу та відсутністю форм другої особи однини і множини.

У другій частині розділу ми розглянули основні словотвірні моделі в німецькій мові (модель кореневих слів, модель безафіксного (імпліцитного) словотворення, префіксальна модель, суфіксальна модель, префіксально-суфіксальна модель та модель словоскладання). Модель є ключовим поняттям у системі словотвору німецької мови, до засобів якої належать афікси та зміни у кореневій системі слова. Найпродуктивнішою моделлю в німецькій мові є словоскладання, суть якого полягає у поєднанні двох або декількох коренів, словотворчих основ або граматично оформлених слів в одну лексичну одиницю.

У третій частині було досліджено різновид наукового дискурсу – аграрний дискурс. Який характеризується своєрідністю концептуально-тематичної організації, актуалізацією знаків-прагматоіміїв, знаків-ресурсоіміїв, і в цілому характеризується когнітивною, тематичною, стилістичною і структурною єдністю.

Встановлено, що агрономічні терміни володіють понятійно-функціональними і семантико-дериваційними ознаками, характеризуються наявністю чітких дефініцій, однозначністю в межах сільськогосподарського дискурсу, системністю, дериваційною заданістю. Також для агрономічної

термінології актуальне явище міграції термінів із суміжних спеціальних областей знання.

Таким чином, аграрний дискурс можна вважати одним з найбільш актуальних дискурсів, так як в світі аграрна сфера є важливою ланкою, яка відповідає за економічний розвиток країн. Це вказує на спрямованість аграрного дискурсу на всі верстви суспільства.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3

ФОНЕТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

НУБІП України

3.1. Лінгвістичний та транслятологічний аналіз аграрної термінології

Однією з провідних галузей сучасного світового розвитку є саме розвиток різних сфер аграрної галузі, адже вона є найбільш необхідною для здорового існування людей. Аграрна сфера відрізняється різноманітністю і наповненістю термінологією, яка є специфічною за своїм граматичним та семантичним забарвленням та потребує великої кількості досліджень для покращення можливостей розуміння змісту.

Сільське господарство об'єднує безліч напрямків: землеробство, рослинництво, тваринництво. До агропромислового комплексу належать і інші галузі науки і економіки: ветеринарія, виробництво мінеральних добрив, засобів хімічного захисту рослин, сектор, зайнятий переробкою продукції. Розвиток технологій вирощування рослин, поява нового обладнання і сільгосптехніки змушують аграрів звертатися до іноземних джерел інформації.

Незалежно від цільової мови сільськогосподарський переклад повинен відповідати критеріям технічного перекладу:

- чітко відображати суть питання, що розглядається;
- зберігати діловий стиль викладу;
- мати точні формулювання і грамотно використані спеціальні терміни;
- перекладений текст повинен бути інформативним, логічним, зв'язковим.

Щоб дотримати ці умови, перекладач повинен мати глибокі пізнання в сільськогосподарській тематиці і знати концептосферу, що включає концепти, що репрезентуються термінами.

Когнітивно-організуючий концепт «земля» репрезентується лексичними одиницями, які позначають:

а) території посівів і пов'язані з ними види робіт та рослин: *Acker* – поле, *Berglande* – гірська країна, *Ackerboden* – орна земля, *Feld* – поле, *Roggenländer* – землі засіяні житом, *Garten* – сад/огород, *Hopfen Garten* – сад хмелю, *Kohl-Garten* – огорд з капостою, *Kraut-Garten* – трав'яний сад, *Ackerwerk* – орні

сільськогосподарські культури, *der Ackerbau* – сільське господарство, *Eggen* – борона, *Bemistunge* – гній, *Heuschläge* – стоги сена, *Pflug schärfen* – точити плуг, *Saat* – насіння, *Bohnen säen* – сіяти боби тощо;

б) зони, зайняті лісовими угіддями: *Waldgürtel* – лісосмуга, *Birkenhain* – березовий гай, *Eichenwald* – дубовий ліс, *Eschenwald* – ясеневий ліс тощо;

в) зони, зайняті водоймами, та водні характеристики: *Fluss* – річка, *stehende Seen* – стоячі озера, *Springwasser* – джерельна вода, *Brunnwasser* – колодезна вода, *Teiche* – ставки, *fischreiche Bäche* – струмки, багаті рибою, *Wassergraben* – рів, наповнений водою, *Staunge* – греблі, *Dämme* – дамби, *Schleusen* – шлюзи

тощо.

Концепт «об'єкт сільськогосподарського виробництва» представлений такими лексичними одиницями як:

а) зернові культури: *Buchweizen* – гречка, *Gerst* – ячмінь, *Hirse* – просо, *Korn* – зерно, *Roggen* – жито, *Sommerweizen* – яра пшениця, *Winterweizen* – озима пшениця тощо;

б) плодово-овочеві культури: *Apfel* – яблуна, *Birne* – груша, *Bohnen* – боби, *Erbsen* – горох, *Fruchtbäume* – фруктові дерева, *Kirschbaum* – вишневе дерево, *Knoblauch* – часник, *Kohl* – капуста, *Kürbs* – гарбуз, *Linsen* – сочевиця,

Plautenbäume – слива тощо;

в) інші сільськогосподарські культури: *Flachs* – льон, *Hanf* – конопля, *Hopfen* – хміль тощо;

г) трави: *Geruchkräuter* – запахні трави, *Küchenkräuter* – кухонні трави, *Zimt* – кориця, *Majoran* – майоран, *Salbei* – шавлія, *Wermuth* – полин тощо;

д) сільськогосподарських тварин і птахів: *Viehe* – велика рогата худоба, *Kälber* – телята, *Kühe* – корови, *Ochse* – воли, *Pferde* – коні, *Schaffe* – вівці,

НУБІП УКРАЇНИ
Schweine – свині, *Steinböcke* – козерогів, *Stiere* – бики, *Ziegen* – кози, *Gänse* – гуси,
Hühner – кури тощо;
 е) рибу, раків і дичину: *Fische* – риба, *Hechte* – щука, *Karussen* – карасі,
Krebse – краби тощо.

Концепт «сільськогосподарський інструментарій» репрезентується такими лексичними одиницями:

НУБІП УКРАЇНИ
 а) інструменти для загальногосподарських робіт: *ein Beil* – сокира, *ein großer Bohr* – великий дріль, *ein kleiner Bohr* – малий дріль, *Durchschläge* – перфоратори, *ein Hammer* – молоток, *eine gute scharfe und stumpfe Kneifzange* –

хороші гострі та тупі плоскогубці, *die Platfeilen* – плоскі напилки тощо;

НУБІП УКРАЇНИ
 б) механізми і пристосування для сільськогосподарських робіт та їх деталі:
Sämaschine – сівалка, *Mährescher* – комбайн, *Schlepper* – трактор, *Pflug* – плуг,
Harke – граблі тощо;

НУБІП УКРАЇНИ
 в) знаряддя рибного лову й полювання: *Angelrute* – судка, *Fangeisen* – капкан, *Netz* – сітка, *Speer* – остень, *Harpun* – гарпун тощо.

3.1.1. Аналіз функціональних особливостей аграрної термінології

НУБІП УКРАЇНИ
 Лінгвістична термінологія, за визначенням О.С. Ахманової, являє собою сукупність слів і словосполучень, що вживаються в мовознавстві для вираження спеціальних понять і для називання типових об'єктів даної наукової області [6,

с. 509]. Отже, поза сферою специфічного вживання, або переходячи з однієї

НУБІП УКРАЇНИ
 терміносистеми в іншу, термін стає малозрозумілою лексичною одиницею, а, можливо, і набуває іншого значення, що обумовлено багатозначністю термінологічних номінацій. Наприклад *Storfbüchse* – сальник. Цей термін має аж

чотири значення:

1. жир-сирець у вигляді відкладень жирової тканини, знятої зі шлунку;
2. широка і протяжна по довжині складка вісперальної підчеревини;
3. один з видів ущільнюючих пристроїв рухливих з'єднань різних пристроїв і механізмів;

4) традиційна російська м'ясна страва [6, с. 508].

Н.В. Васильєва визначає термін наступним чином: слово або словосполучення, що позначає поняття спеціальної галузі знання або діяльності.

До особливостей терміна відносяться:

- 1) системність;
- 2) наявність дефініції;
- 3) тенденція до моносемічності в межах свого термінологічного поля;
- 4) відсутність експресії;
- 5) стилістична нейтральність [10, с. 508].

Системність термінологічних одиниць одного пласта лексики проявляється в сукупності елементів, пов'язаних внутрішніми відносинами. При розгляді смислових зв'язків у термінологічній системі необхідно розмежовувати

смислові зв'язки слів, обумовлені зв'язками виразів і предметів навколишньої дійсності, системним характером мови, його традиційним вживанням, необхідно виявлення семантичних зв'язків слів, розмежування їх за смисловими групами в залежності від мети дослідження.

У роботі можемо за доцільне класифікувати зібрані термінологічні одиниці за принципами Ф.П. Філіна: «термінологічні словосполучення, що входять до тематичних груп, класифікуються в повній відповідності з системою логічних понять, а не виходячи з їх лексико-граматичного значення» [33, с. 232]. Таке вивчення лексики дозволяє встановити обсяг значення слів, виділити і класифікувати інтегральні і диференціальні ознаки, що характеризують великі

групи термінів.

Специфічним для сільськогосподарського словника є те, що класифікаційні зв'язки термінів даної сфери відображають реальні зв'язки в цікавій для нас предметній сфері, а значить, мають конкретний характер вираження і є іменами мовленнєвими. Розглянуті терміни об'єднані за денотативною ознакою.

Зробимо аналіз структури і семантики тематичних груп сільськогосподарських номінацій, представлених у лексикографічних джерелах.

Тематичні групи представляють собою об'єднання лексем, що передають певну предметну сутність. В якості критеріїв тематичного ряду виступають смислові зв'язки і структурний тип відносин.

За кількістю термінів найбільшу групу утворила сільськогосподарська термінологія зі сфери тваринництва (40 %). Для аналізу були використані терміни із сфер із найбільшою кількістю термінології у аграрних текстах – сфера рослинництва (30%), біологія (15%), економіка (10%), кліматологія (5%).

Сфера тваринництва – це найбільша категорія термінів у сільськогосподарському науковому дискурсі. Наведені приклади термінології ми розділили на невеликі групи за значенням:

1) Позначення тварин та їх нащадків: *Stier* – бик, *Zuchtbulle* – племінний бик, *Verbesserungsbulle* – бик-покращувач, *Kuh* – корова, *Färse* – нетель, *Milchkuh* – дійна корова, *Kalb* – теля, *Schweine* – свині, *Muttersau* – свиноматка, *Wildschwein* – кабан, *Ferkel* – порося, *Schaf* – вівця, *Lamm* – ягня, *Hammel* – баран, *Masthühner* – курчата-бройлери, *Büffel* – буйвол, *Antilope* – антилопа.

2) Фізіологія, анатомія та морфологія великорогатої худоби: *Skelett* – скелет, *Euter* – вим'я, *Hufe* – копита, *Knochen* – кістяк, *Widerrist* – холка, *Hörner* – роги.

3) Анатомія шлунка сільськогосподарських тварин: *monokularer Magen* – однокамерний шлунок, *Mehrkammer Magen* – багатокамерний шлунок, *Maße* – рубець, *Netz* – сітка, *Labmagen* – сичуг.

4) Види кондицій: *Fabrik* – заводська, *Ausstellung* – виставкова, *Ausbildung* – тренувальна, *Mast* – відгодівельна, *Erschöpfungszustand* – кондиція виснаження.

5) Термінологія репродукції та періоду після отелення: *Jagd* – полювання, *Schwangerschaft* – тільність, *Nachgeburt* – послід, *künstliche Befruchtung* – штучне запліднення, *Fruchtwasser* – навколоплідна вода, *Kalben* – отелення, *Kolostrum trinken* – випоювання молозива.

6) Види утримання великої рогатої худоби: *Stall* – стійло, *angebundener Haltung* – прив'язне утримання, *loser Haltung* – безприв'язне утримання,

Stallhaltung – стійлове утримання, *Servicezeit* – сервіс-період, *Trockenzeit* – сухостійний період.

7) Види кормів: *grob* – грубі, *saftig* – соковиті, *konzentriert* – концентровані,

Heu – сіно, *Heulage* – сінаж, *Silage* – силаж, *Grünfutter* – зелені корми, *Getreide-*

Leguminosen-Heu – злаково-бобове сіно, *Hülsenfrucht-Getreide-Heulage* – бобово-

злаковий сінаж, *Maissilage* – кукурудзяний силаж, *Konzentrate* – концентрати,

Getreide – злаки, *Hackfrüchte* – коренеплоди.

8) Вроджені захворювання: *Infantilismus* – інфантилізм, *Embryonalismus* –

ембріоналізм, *Neotenie* – неотенія.

9) Позначення найменувань виробів м'ясопереробного виробництва.

Ця група включає в себе лексичні одиниці, що позначають готові варіанти виробів (так звані артикули) м'ясопереробного виробництва і частини туші

сільськогосподарських тварин. Наприклад: *Filet ohne Kette, mit Kopf* – свиняче

філе без черевної частини, з головою, *Fleischdauerwaren* – м'ясні вироби

тривалого зберігання, м'ясні консерви, *Backen ohne Nackenspeck mit Schwarte* –

свинячі щокочини на шкурі, без шийного шпигу, *Fleischabschnitte* – м'ясний обріз.

10) Позначення процесів переробки м'ясних виробів.

Дана група представлена іменниками і термінологічними словосполученнями, які описують процеси переробки м'ясної продукції:

Auslassen – жиротоплення, *Ausschneiden* – вирубка, розрубка туші, *Benetzen* –

жилкування, *Beschaben* – обскубування, *Fleischaufbewahrung* – зберігання м'яса,

Fettbestimmung – визначення масової частки жиру.

11) Прилади і механізми, які беруть участь в процесі м'ясопереробки.

Іменники, що входять до цієї групи є в більшості випадків складними термінами з точки зору терміносистеми німецької мови і термінологічними

словосполученнями з позицій українського термінологічного апарату:

Enthäutungsmaschine – машина для відділення шкірки від шпигу,

Fettbeschickungsmaschine – машина для введення жиру (напр. в комбікорм).

12) Фахівці, зайняті в процесі переробки м'ясної продукції:

Fleischindustrielle – власник м'ясопереробного підприємства, *Geflügelhalter* –

власник/домашньої птиці, *Fleischermeister* – м'ясник, фахівець м'ясопереробного підприємства, *Schweinepfleger* – оператор свинарського комплексу.

13) Приміщення, які використовуються в процесі м'ясопереробки:

Enthäuteturm – вежа для знімання шкури, *Fleischereibetrieb* – м'ясопереробне приміщення.

14) Регламентуючі документи в сфері м'ясопереробки:

Fleischbeschaugesetz – закон про ветеринарно-санітарну експертизу м'яса, *Fleischhygienerecht* – санітарно-гігієнічне законодавство по м'ясу.

Лексика, що входить до складу цієї групи, яскраво відображає прагнення

німецьких виробників до чіткості і однозначності результатів праці.

15) Характеристики процесу виробництва м'ясної продукції, аргументів і вихідних компонентів: *Bratenferkel* – молочне, відгодоване порося, *Bratengans* –

гусак м'ясного туну, *Bratschwein* – свиня м'ясного туну, *Faserigkeit* –

волокнистість, *Fettanordnung* – розподіл жирової тканини, *Fleischsaftigkeit* – соковитість м'яса, *Fleischkonsum* – споживання м'яса.

Сферу рослинництва поділили на такі групи:

1) Номінації продовольчих рослин: *Getreide* – зерно, *Feige* – рис, *Weizen* –

пшениця, *Hirse* – просо, *Roggen* – жито, *Linse* – сочевиця, *Erbse* – горох.

2) Номінації плодово-овочевих культур: *Traube* – виноград, *Aprikosen* – абрикоси, *Pflaumen* – сливи, *Kohl* – капуста, *Tomaten* – помідори, *Gurken* – огірки.

3) Номінації інструментів і механізмів підготовки ґрунту до сівби зернових

і збору їх врожаю: *Kartoffelerntemaschine* – картоплезбиральний комбайн,

Sämaschine – сівалка, *Grubber* – культиватор, *Pflug* – плуг, *Mähdrescher* – комбайн.

Сфера біології представлена такими термінами: *Anatomie* – анатомія,

Physiologie – фізіологія, *Anomalie* – аномалія, *Assimilation* – асиміляція,

Dissimilation – дисиміляція, *Laktation* – лактація, *Immunität* – імунітет,

Transplantation – трансплантація, *Biochemie* – біохімія, *Histologie* – гістологія,

Fötus – плід, *Unterentwicklung* – недорозвиненість, *Chromosom* – хромосома,

Durchblutung – кровообіг, *Widerstand* – резистентність, *Muskeln* – м'язи.

Серед економічної сфери було виокремлено такі терміни: *Korrelation* – кореляція, *Produktion* – продукція, *Kosten* – витрати, *Kalkulation* – розрахунок, *Buchhaltung* – облік, *Bericht* – звіт, *Formular* – бланк, *Herstellung* – виробництво, *Verkauf* – продаж, *Selbstkostenpreis* – собівартість.

І зі сфери кліматології було знайдено наступні терміни: *Klima* – клімат, *Akklimatisation* – акліматизація, *Bergklima* – гірський клімат, *klimatische Bedingungen* – кліматичні умови, *kaltes Klima* – холодний клімат, *Temperatur* – температура.

3.1.2. Аналіз складу аграрної термінології

Неможливо вивчати лексику загальнолітературної мови тільки за словниками і неможливо також вивчати термінологію ізольовано.

О. С. Ахманова зазначає: «Дуже важливим питанням є питання про те, до яких частин мови належать або повинні належати лінгвістичні терміни: чи обмежується термінологія даної області знань іменниками, чи в неї також входять прикметники, дієслова та інші частини мови. Відповідаючи на це питання, необхідно перш за все звернути увагу на те, що в європейських мовах система іменників настільки розвинута, є настільки необмежені можливості утворення віддієслівних та абстрактних іменників, утворені від основ прикметників, що основний склад термінологічного списку для цих мов цілком може бути вичерпанам іменниками»[6].

Питання про функціонування дієслова як терміна складніше у порівнянні з іменником. Необхідно аналізувати термін-дієслово не сам по собі, а на фоні системи термінів як мікросистеми мови: чи відповідають дієслова тим вимогам, які повинні характеризувати термін як одиницю системи і які визначають його функції, іншими словами, вимогам стійкості, однозначності та точності.

Всередині термінологічної системи існують дві протилежні складові частини або два елементи, які взаємо-виключають і одночасно доповнюють одне одного: елемент статичний – іменник, та елемент динамічний – дієслово.

Взаємопроникнення елементів реалізується у похідних від дієслів іменниках, які мають ознаки обох елементів.

Іменники займають перше місце по кількості слів в аграрному дискурсі.

Тому при аналізі текстів сільськогосподарського напрямку нами було встановлено відсоткове відношення кількості субстантивованих термінів жіночого, чоловічого та середнього роду, що можна побачити в таблиці 3.1.2.

Таблиця 3.1.2.1.

Жіночий рід	Чоловічий рід	Середній рід
55%	30%	15%

Іменники жіночого роду: *Methode* – спосіб, *Selektion* – відбір, *Fütterung* – годівля, *Milchleistung* – удій, *Ontogenese* – онтогенез, *Ernährung* – харчування, *Immunität* – імунітет, *Rasse* – раса, *Intensität* – інтенсивність, *Verarbeitung* – переробка, *Unterentwicklung* – недорозвинення, *Akklimatisierung* – акліматизація, *Fruchtbarkeit* – плодючість, *Färse* – теляця, *Köning* – бонітування, *Geschwindigkeit* – швидкість, *Milchigkeit* – молочність, *Bewertung* – оцінка, *Anomalie* – аномалія, *Form* – форма, *Kuh* – корова, *Überentwicklung* – перерозвиток, *Zytogenetik* – цитогенетика, *Biochemie* – біохімія, *Transplantation* – трансплантація, *Assimilation* – асиміляція, *Produktion* – виробництво, *Norm* – норма, *Laktation* – лактація, *Masse* – маса, *Herde* – стадо, *Technik* – техніка.

Іменники чоловічого роду: *Tur* – тун, *Gründer* – засновник, *Produzent* – виробник, *Faktor* – фактор, *Prozess* – процес, *Rückgrat* – кістяк, *Indikator* – показник, *Träger* – носій, *Apparat* – апарат, *Karyotyp* – каріотип, *Infantilismus* – інфантилізм, *Broiler* – бройлер, *Zuchtbulle* – племінний бик, *Mischling* – гібрид, *Wert* – вартість, *Widerstand* – опірність, *Körpertyp* – тип статури, *Anbau* – вирощування, *Stall* – стійло, *Nachwuchs* – потомство.

Іменники середнього роду: *Geschlecht* – стать, *Niveau* – рівень, *Tempo* – темп, *Produkt* – продукт, *Zentrum* – центр, *Vieh* – худоба, *Chromosom* – хромосома, *Butter* – корм, *Embryo* – ембріон, *Problem* – проблема, *Merkmal* – характеристика, *Glied* – кінцівка, *Mal* – пляма, *Fleisch* – м'ясо.

У межах аналізованого словникового запасу зустрічалися німецькі й українські терміни, які мають схожу фонетику, але з погляду роду не збігаються, що видно з таблиці 3.1.2.2.

Таблиця 3.1.2.2.

Німецька мова – жіночий рід	Українська мова – чоловічий рід
Method	метод
Periode	період
Hypophyse	гіпофіз
Ontogenese	онтогенез
Kontrolle	контроль
Німецька мова – середній рід	Українська мова – жіночий рід
Ziel	ціль
Problem	проблема
Schema	схема
Німецька мова – середній рід	Українська мова – чоловічий рід
Zentrum	центр
Embryo	ембріон

Якщо іменник є терміном, то чи можна в тому ж ракурсі розглядати дієслово, беручи до уваги їх деякі семантичні відношення. Засоби мовного вираження підтверджують це: якщо слово *die Besamung* – запліднення – термін у терміносистемі тваринництва, то і дієслово *besamen* – запліднювати, також термін, бо це теж вираження дійсності, але на іншому рівні – на рівні руху, динаміки, процесу. Це особливо помітно проявляється при функціонуванні термінів у конкретних реалізаціях. Термін існує не тільки в системі термінів даної області, але й у тексті, де його роль виконують слова, які належать до різних частин мови. Необхідно знайти відповідні класифікаційні критерії для

дієслів-термінів і вказати відношення, які детермінують, тобто причинно обумовлюють дієслово у термінологічній системі.

Термінами можна вважати такі дієслова, які мають паралелі в інших лексичних прошарках, але іменують важливе основне поняття науки, називають

основні процеси даної науки: *aufziehen* – вирощувати, розводити, *melken* – доїти, *belegen* – злучати, *imzuchten* – розводити тварин, *merzen* – бракувати (тварин).

Із семантичних відносин найважливішими для дієслова є синонімічні та антонімічні відносини. Синонімія в термінології не має такого значення, як в

інших мікросистемах. У синонімічні відношення вступають слова як з рідної мови (в нашому випадку української), так і «чужі» термінологічні словосполучення.

Неможливо вважати переконливою думку про непридатність прикметників для ролі термінів на тій підставі, що вони в мові не вживаються абсолютивно, бо вказана відмінність не є ознакою прикметника в термінології.

Прикметник це частина мови, яка означає якість або властивість предмета.

У аграрних текстах було багато описів і уточнень властивостей предмета, тому прикметники посідають друге місце за кількістю в текстах. Ось деякі приклади наведені спільно з іменником.

Приклади однослівних прикметників (ад'єктив + субстантив): *landwirtschaftliche Wissenschaft* – сільськогосподарська наука, *konstanten Zeichen* – постійні ознаки, *tägliche Milchleistung* – добовий уділ, *erbliche Faktoren* –

спадкові фактори, *maschinelles Melken* – машинне доїння, *saniär Verarbeitung* –

санітарна обробка, *qualitative Anzeichen* – якісні ознаки, *systematische Arbeit* –

систематична робота, *industrielle Rohstoffe* – промислова сировина, *große Kuh* –

велика корова, *starkes Skelett* – міцний скелет, *hochproduktive Kühe* –

високопродуктивні корови, *kulturelle Rassen* – культурні раси, *reinrassige Herde* – чистокровне стадо.

Приклади двослівних прикметників (2 ад'єктива + субстантив): *spezifische erbliche Merkmale* – специфічні спадкові ознаки, *reichliche, vollständige Fütterung*

– *rychne, povnoцінне годування, hochproduktive weibliche Vorfahren* – високопродуктивні предки жіночої статі, *schwarz-weiße Rasse* – чорно-біла порода, *anatomische und physiologische Merkmale* – анатомо-фізіологічні особливості, *wirtschaftlich sinnvolle Qualitäten* – господарсько-корисні якості.

Також зустрічались прикметники вищого та найвищого порівняльного ступеня. Тому наведемо декілька прикладів вживання у реченні:

Tiere spezialisierter Fleischrassen haben eine erhöhte Reife, mästen schneller und liefern beim Schlachten qualitativ hochwertiges Fleisch – тварини спеціалізованих м'ясних порід мають підвищену швидкість швидше відгодовуються і при забої дають м'ясо високої якості.

Bullen haben kürzere und rauere Köpfe – у биків голова коротша і грубіша.

Der Prozess der Milchbildung ist in den ersten 2 Monaten der Laktation am intensivsten, dann wird die Milchleistung auf einem hohen Niveau gehalten und bis zum Ende der Laktation sinkt sie – найбільш інтенсивно процес молокоутворення йде в перші 2 місяці лактації, потім удої тримаються на високому рівні, а до кінця лактації знижуються.

Der züchterische Teil wird durch das wertvollste reinrassige Vieh repräsentiert – племінна частина представлена найціннішим чистопородним поголів'ям.

В аграрній термінології існують вільні термінологічні словосполучення, де обидва компоненти – терміни. Необхідно підкреслити, що прикметник у даному випадку може висловлювати самостійне спеціальне поняття і виступає як термінослово (іншими словами, складова частина цілого).

Таким чином, в мові сільського господарства можливе вільне застосування в ролі термінів і дієслів (поряд з однокореновими похідними від дієслів іменниками), і прикметників якщо вони означають спеціальні поняття і відповідають всім іншим вимогам термінологічних найменувань. Але, безперечно, що перше місце у термінотворенні сільського господарства німецької мови, як і в інших мовах і науках, займає іменник.

3.1.3. Правила передачі німецькомовних фонем

Для передачі німецьких фонем, які не властиві українській мові, існують певні правила передачі. Для звуків, що позначаються літерою *ü* в німецькій мові, пропонується використовувати букву *і* на початку слова і *ю* в інших випадках. Д. І. Єрмолович вважає кращим використання літери *ю* і в початковій позиції, «завдяки чому легше при необхідності відновити вихідне німецьке написання» [15].

Довга і коротка фонем, що позначаються літерою *ä*, відтворюються в українській мові за допомогою букви *е* після голосних та на початку слова, та літерою *є* після приголосних. А буквосполучення голосних *ai* передається як *ой* (*дерева* – *Bäume*).

Відтворення фонем, які передаються буквою *ö*, на початку слова і після голосних також відходить від фонетичного принципу. Таблиця практичної транскрипції рекомендує в цих випадках використовувати літеру *е* [1, с. 228].

До особливостей фонетичного характеру у аграрній термінології також можна зарахувати редуплікацію літер у німецькій мові. У загальних назвах іншомовного походження букви на позначення приголосних звичайно не подвоюємо, але подвоєння букв на позначення приголосних переважно зберігається у власних назвах. Як приклад наведемо прізвище *Гаусса* (нім. *Gauß* або *Gauss*).

Щодо важливості фонетичних труднощів при перекладі, то О. Белих зауважує, що «фонологічні проблеми не відіграють в перекладознавстві визначної ролі» [7, с. 9], але для перекладу термінів вони є дуже важливими, оскільки при їх перекладі часто доводиться використовувати транскодування. До транскодування відносяться транскрипція і транслітерація, як способу перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова німецької мови передається засобами абетки української мови перекладу.

У тлумачному перекладознавчому словнику транскрипція (практична або перекладацька транскрипція) визначається як перекладацький прийом,

заснований на фонетичному принципі передачі літерами іншого алфавіту «звуків іншомовного найменування» [15, с. 227]. Таблиці правил регулярної практичної передачі іншомовних власних імен для двадцяти шести європейських мов, в тому числі і для німецької мови, можна знайти у працях Д. І. Єрмоловича. [15, с. 333].

Поряд з транскрипцією в певних випадках застосовується транслітерація і переклад всього терміну або його окремих компонентів. Наприклад: *der Agar* – агар-агар, *die Gerbera* – гербера). Тенденція витіснення транслітерації транскрипцією має глобальний характер, так як спостерігається в перекладах з різних мов [7]. Проблему для перекладача і для реципієнта тексту перекладу іноді складають варіанти однієї і тієї ж іншомовної назви, які з'явилися завдяки різним способам її передачі.

3.2. Основні перекладацькі прийоми, які використовуються під час

перекладу німецькомовних термінів аграрного дискурсу

Фахові терміни є ключовою складовою науково-технічних текстів і становлять одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на свою неоднозначність, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, а також певні відмінності процесу термінотворення в німецькій та українській мовах.

Адекватний переклад термінів, як підкреслює більшість лінгвістів, передбачає, в першу чергу, відмінних знань перекладача тієї галузі науки або техніки, до якої належить вихідний текст, і, по-друге, розуміння змісту термінів вихідною мовою і знання фахової термінології рідною мовою. При перекладі науково-технічної літератури, як зазначає А. Коваленко, важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, в якому він розкриває своє лексичне значення [20, с. 65]. Лише в контексті можна зрозуміти, до якої конкретної галузі знань належить даний термін і відповідно перекласти його за допомогою максимально близького еквіваленту у мові перекладу. А. Коваленко виділяє два етапи у

процесі перекладу термінів: перший – це з'ясування значення терміну у контексті, а другий – це переклад значення рідною мовою.

Для того, щоб осмислити та перекласти текст аграрного дискурсу адекватно, варто:

1) володіти поглибленою базою знань в області лексики та стилістики як мови оригіналу, так і мови перекладу;

2) розуміти лінгвокультурологічні особливості певного регіону, для того щоб зрозуміти і відчувати емоційну дію тексту, що є дуже важливим моментом на шляху до того, щоб вірно передати її рідною мовою;

3) враховувати міжкультурні та міжнаціональні особливості тексту та зберегти прагматичну ціль тексту.

Особливістю перекладу термінів, у тому числі й термінів сільського господарства є те, що для досягнення їх адекватного перекладу, тобто збереження у перекладі змісту мови оригіналу, необхідно забезпечити ідентичність понять, які виражені термінами мови оригіналу та мови перекладу. Тому перекладачі використовують всю палітру перекладацьких трансформацій.

На сьогоднішній день не існує єдиного поняття перекладацьким трансформаціям, проте існують різні визначення, запропоновані такими фахівцями-перекладачами, як В.М. Комісаров, Д.С. Бархударов, Я.І. Рєшкер, Р.К. Міньяр-Білоручев, А.Д. Швейцер. Таким чином, поєднуючи різні варіанти тлумачення терміну, вважатимемо, що перекладацькі трансформації – це перетворення елементів вихідного тексту, перевираження сенсу мовою перекладу з метою досягнення перекладацької еквівалентності. Єдиної класифікації перекладацьких трансформацій нині також немає: існуючі класифікації будуються вченими за різними принципами. Тому зупинимось на класифікації, запропонованої В.М. Комісаровим:

1) Лексичні трансформації:

- а) Транскрипція
- б) Транслітерація
- в) Калькування

г) Лексико-семантичні заміни
Існує кілька видів таких: конкретизація, генералізація, модуляція.

2) Граматичні трансформації:

а) Синтаксичне уподібнення

б) Членування речення
в) Об'єднання речень
г) Граматичні заміни

3) Лексико-граматичні трансформації:

а) Антонімічний переклад

б) Описовий переклад
в) Компенсація

Завдання перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому в

процесі перекладу, щоб точно передати значення будь-якого терміну. Основним

прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента.

У сільськогосподарських документах часто містяться терміни, які вимагають найбільш точного перекладу. Оптимальним методом перекладу термінології є виявлення в мові перекладу еквівалента терміну мови оригіналу.

Застосування цього методу можливо в тих випадках, коли країни, в яких

розташовані мова оригіналу і мова перекладу, досягли одного з того ж наукового, технічного або соціального рівня розвитку і пройшли цей рівень в якийсь період своєї історії. Для наочності розглянемо таке речення:

Erhebung bezeichnet das Sammeln und Auswerten von Daten, beispielsweise im

Bereich der Meinungs-, Wahl- oder Marktforschung. Bei einer Erhebung müssen die Daten nicht erst erzeugt werden, wie bei einem Experiment, bei dem zuerst eine experimentelle Situation hergestellt werden muss, bevor die Daten gemessen werden können.

Слово *Erhebung* означає збір і оцінку даних, наприклад, при опитуванні думки або дослідженні ринку.

НУБІП України

Продіюструємо наведений термін прикладом з тексту: *Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde die Erhebung des Gemüseanbaus aus der Boden-benutzungserhebung herausgelöst und als eigenständige Gemüseanbauerhebung fortgeführt.*

Слово «*die Erhebung*» перекладається як збір даних, піднесеність, стягування.

У контексті необхідно знайти «вказівний мінімум», тобто слово або слова, які допомагають визначити значення шуканого слова. В даному контексті цю роль виконує вираз «*fortgeführt*» – *став розглядатися*, яке говорить про те, що мова йде про направлення шляху подальшого розгляду.

Отже, переклад речення спочатку виглядає наступним чином: *Після Другої світової війни збір (статистичних) даних по вирощуванню овочів виділився з збору даних щодо використання земельних угідь і став самостійним статистичним напрямом.*

Цей переклад не підходить, тому після обробки речення за змістом його переклад звучить наступним чином: *Після Другої світової війни вирощування овочів стало розглядатися як окремий с / г напрям.*

Термінологічний еквівалент являє собою лексичну одиницю мови перекладу, що максимально відповідає лексемі вихідної мови, що описує те саме спеціальне поняття і здатну виконувати ту ж функцію незалежно від контексту. Наприклад: *Milchleistung* – удій, *Euter* – вим'я.

Труднощі, пов'язані з підбором перекладацького еквівалента при перекладі термінів з однієї мови на іншу, загалом можна узагальнити таким чином:

- у мові перекладу є кілька словникових еквівалентів (синонімів) лексичної одиниці мови оригіналу, причому, як правило, аналіз контексту допомагає вибрати потрібний еквівалент;

- у мові перекладу відсутня лексична одиниця-еквівалент, зафіксована у словнику, але у середовищі спеціалістів використовується один або кілька варіантів. У таких випадках перекладач повинен провести логіко-понятійний аналіз термінологічної одиниці та вибрати найбільш ефективний сценарій:

скористатися одним із варіантів, зробити графічне записання, або ж застосувати один із способів перекладу безеквівалентної лексики.

Одним з найкращих прийомів перекладу терміна є прийом транскодування.

Транскодування – це політерна або пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Розрізняють чотири види транскодування [15, с. 131]:

1) транскрибування (коли літерами української мови перекладу передається звукова форма слова німецької мови): *Baum* – *баум*, *Alkaloid* – *алкалоїд*.

2) транслітерування (слово німецької мови передається за літерами, наприклад: *die Tilapia (Buntbarsch)* – *тілапія*, *Biota* – *біота*, *Kation* – *катіон*) [15, с. 217].

3) змішане транскодування (транскрибування з елементами транслітерування): *Antibiotikum* – *антибіотик*.

4) адаптивне транскодування (коли форма слова у німецькій мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури української мови, наприклад: *Karpfen* – *карпові*) [15, с. 217].

Номінації сільськогосподарської термінології часто викликають труднощі при перекладі з німецької мови на українську. Важливим аспектом при перекладі таких термінів є віднесення їх до реалій. «Реалії – це слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі іншому; будучи носіями національного і/або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а, отже, не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу» [7, с. 47].

Багато дослідників також користуються замість нього поняттями «безеквівалентна лексика» і «лакуни». Об'єкти і явища, що включаються в число реалій (безеквівалентної лексики), так чи інакше перекладаються на інші мови. Звичайно, такі лексичні одиниці перекладати складно, але для них все ж знаходяться відповідності в мові перекладу [7, с. 61-63]. Вони можуть

Грунтуючись на різних принципах: фонетичному, морфемному, смислового або будь-якому іншому – однак переклад реалій є невід’ємною частиною роботи перекладача.

Прикладом «реалії» є автентичне німецьке слово *Schlepper*. Хоча у німецькій мові є і запозичення з англійської мови *Traktor* – трактор.

Електронний тлумачний словник німецької мови з історії і сучасності (*Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart*) розкриває

етимологію лексеми *Traktor* наступним чином: «сільськогосподарська тягова машина, утворена від англійського *tractor* з латинським коренем *trahere* (*tractum*)

– тягти, волочити. Поряд із запозиченням у німецькій мові існує і вітчизняне

позначення даного виду сільськогосподарської машини: *Schlepper* – від дієслова *schleppen* (тягти по землі, волочити). Північно-німецький варіант слова *stēpen* під

впливом південно-німецького *schleifen* увійшов у нормативну німецьку мову

внаслідок редукування кореневої голосної в XIII столітті. На даний час у результаті

науково-технічної еволюції в області тракторобудування терміни *Traktor* і *Schlepper* придбали дещо інше значення, а саме транспортний засіб, який

використовується переважно в сільському господарстві для пересування і роботи машин, агрегатів та іншого навісного та причіпного обладнання.

Прийнято вважати, що існування окремого терміну, що є точним позначенням певного поняття якої-небудь галузі знань, можливо лише в системі: спеціальній або загальномовній.

Для того щоб виконати адекватний переклад, перекладач повинен володіти фоновими знаннями і мати досить розвинену інтуїцію. Труднощами при

перекладі реалій є відсутність у мові перекладу будь-якого поняття, яке є в вихідній мові. В такому випадку на допомогу перекладачеві приходять фонові

знання.

Для перекладу реалій не існує одного універсального способу. У транслатології (або перекладознавстві) існують різні способи передачі реалій.

1. Транскрипція і транслітерація. Транслітерація – передача звучання іншомовного слова буквами української мови (передача графічної форми).

Транскрипція – передача звукової форми. Ці прийоми застосовуються при передачі інономовних власних назв, географічних назв, назв газет, журналів.

2. Калькування – один з прийомів перекладу, який полягає в тому, що слова і вирази однієї мови перекладаються на іншу мову шляхом точного відтворення засобами вихідної мови їх морфемної або словесної структури. Наприклад: *DNA* – ДНК, *die Zwiebelkuppel* – цибулинка, *Trinkmilch* – пастеризоване молоко.

3. Описовий переклад – розкриття значення лексичних одиниць за допомогою розгорнутого словосполучення. Наприклад: *Rindermast* – відгодівля великої рогатої худоби, *Felderwirtschaft* – сівозміна з однолітніми польовими культурами, *Genom* – геном, весь генетичний матеріал у хромосомі.

Слід зазначити, що до передачі кожної реалії потрібно підходити індивідуально, так як в залежності від контексту вона може проявляти ті чи інші ознаки, які потрібно враховувати при виборі перекладацької стратегії.

До інших трансформаційних прийомів, що застосовуються при перекладі термінів можна віднести: конкретизацію, генералізацію та модуляцію. Конкретизація – це заміна слова або словосполучення німецької мови з ширшим предметно-логічним значенням словом і словосполученням української мови з більш вузьким значенням. Наведемо приклади з текстів:

- *Die Einführung des maschinellen Melkens erfordert die Ausbildung von qualifiziertem Personal, da unsachgemäßer Gebrauch von Geräten und Verstöße gegen Melktechniken zu einer Verringerung der Kuhproduktivität führen und Eutererkrankungen verursachen* – впровадження машинного доїння вимагає підготовки кваліфікованих кадрів, оскільки неправильне використання апаратури та порушення техніки доїння призводять до зниження продуктивності дійних корів і можуть спричинити захворювання вимені.

- *Für diese Haltung im Winter werden die Tiere in einem Stall angebunden, wo jedes Tier seinen eigenen Platz mit Futter und Tränke hat* – при цьому способі утримання тварини в стійловий період знаходяться в приміщенні, де для кожного передбачено певне місце з годівницею та напувалкою.

Генералізація – протилежна конкретизації, тобто німецькомовна одиниця з вузьким значенням замінюється українською одиницею з ширшим значенням. Наприклад: *Fleisch ist eines der wertvollsten Lebensmittel des Menschen* – м'ясо – один з найважливіших компонентів раціону людини.

Модуляція – заміна слова або словосполучення вихідної мови одиницею перекладної мови, значення якої виводиться логічно зі значення вихідної одиниці. Наприклад: *Für das maschinelle Melken ist gut ausgebildetes Personal erforderlich* – впровадження машинного доїння потребує підготовки кваліфікованих кадрів.

Також при перекладі сільськогосподарських текстів перекладачі користуються такими граматичними трансформаціями як членування речення та об'єднання речень. Наведемо приклади:

- Членування речення: *Die Leitung der Züchtungsarbeit mit einer Rasse wird den zuständigen Verbänden oder Zuchtzentren übertragen, die sich mit der Verbesserung der Leistungs- und Zuchtungsqualität bestehender und der Schaffung neuer Rassen sowie Familienlinien befassen, Methoden zur Züchtung von passenden Linien für die Reinzucht und Kreuzung entwickeln und des Zuchtwertes der Erzeuger bewerten* – керівництво племінною роботою з породою покладається на відповідальні об'єднання або селекційні центри, які займаються вдосконаленням виробничо-племінних якостей існуючих і створенням нових порід і сімейних ліній. Вони також займаються розробкою методів розведення відповідних ліній, які використовуються при розведенні та схрещуванні, та оцінкою якості розведення.

- Об'єднання речень: *Tiere sind am produktivsten. Sie haben eine hohe Reproduktionsfähigkeit* – тварини найбільш продуктивні, тому що у них висока відтворювальна здатність.

Загалом, перекладач обирає метод перекладу відповідно до термінів, які трапляються при перекладі. Останнім часом досить дієвим є описовий метод

перекладу, позаяк наука і техніка в Німеччині більш розвинені, ніж в нашій країні, і тому для багатьох сучасних німецьких термінів в українській мові відсутні еквіваленти. Такий прийом застосовується при перекладі новітніх авторських термінів-неологізмів, які беруться зазвичай в лапки.

3.3. Лексичні труднощі під час перекладу термінів аграрної галузі

Працюючи з німецькими аграрними текстами стає очевидно, що з усіх перекладацьких труднощів, що зустрічаються в німецькомовних текстах по сільському господарству, лексичні та граматичні труднощі є найбільш поширеними. Тому ми розглянемо основні лексичні труднощі які постають перед перекладачем.

Ускладнення перекладу текстів аграрної тематики часто пов'язані з пошуками відповідників до термінів, які вживаються у аграрному дискурсі. Особливі утруднення виникають під час перекладу німецьких композитів, які, з одного боку, є дуже місткими за своїм значенням, а з іншого – їм притаманна семантична компресія. Переклад німецьких композитів, особливо субстантивованих, є досить поширеною проблемою для перекладачів, які здійснюють переклад на різні мови.

Композитоутворення – явище складне і багатогранне, що обумовлює складність кваліфікації самих композитів. Кожна характерна особливість складних слів може бути основою цілої класифікації. Можливо, це і стало причиною наявності такої великої кількості різних класифікацій німецьких композитів та відсутності однієї повноцінної та систематизованої класифікації. Різні лінгвісти класифікували складні слова на основі різних ознак: структурних, семантичних, граматичних, синтаксичних та багатьох інших.

Для багатьох класифікацій властиве змішування та переплетення різних принципів. Питанням словоскладання присвятили свої роботи багато вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: В.С. Вашунін, В.Д. Девкін, М.Д. Степанова, І. Барц, М. Докуліл, В. Фляйшер, В. Моч, Л. Ортнер, Х. Ортнер, М.

Матушек, Е. Доналіс та багато інших. За нашими підрахунками існує понад десять різних класифікацій, заснованих на різних особливостях композитів. Розглянути кожен з них у цій роботі видається неможливим і недоцільним. З цієї причини ми вибрали кілька основних класифікацій.

Однією з найпростіших і найважливіших є класифікація складних слів за кількістю компонентів, що входять до них. Таку класифікацію представляють Л.Ортнер та Е.Мюллер-Больхаген: вони ділять композити на дво-, три-, чотири-, п'яти-, шестикомпонентні та на композити, у складі яких понад шість компонентів. При цьому найбільш уживаними є композити, що складаються з двох або трьох елементів, у той час як складні слова, що мають у своєму складі більше шести компонентів, є винятком. Такі слова називають «слова-монстри». Ось приклад: *Rindfleischkettierungsüberwachungsaufgabenübertragungsgesetz* – закон, який регламентує маркування яловичини. Визначальний компонент – іменник, інші складові елементи так само є іменниками, з'єднаними способом складання основ.

Одним із перших до теми німецького словотвору звернувся Я. Грімм. Він розділив складні слова на повноскладні/справжні та неповноскладні/хибні. У перших з'єднувальний елемент відсутній (*Grundwasser* – *грунтові води*), у других – присутній (*Pferdemarkt* – *кінний ринок*).

М.Д.Степанова воліє класифікувати композити за двома різними принципами: за структурно-генетичним типом і за типом синтаксично-семантичного зв'язку між компонентами. За структурно-генетичним типом вона так само ділить композити на повноскладні та неповноскладні, додаючи до них зсуви. Зсувами називаються складні слова, компоненти яких оформлені так само, як компоненти словосполучення згідно діючих норм мови, але укладені в одне слово (*Rührmichnichtan* – *бальзамін*).

Відповідно до типу синтаксично-семантичного зв'язку між компонентами, виділяються три типи складних слів: означальні (детермінативні), копулятивні та слова-речення або імперативні імена. Саме така класифікація видається нам найдоцільнішою для класифікації німецькомовних композитів.

До означальних (детермінативних) композитів належать слова, компоненти яких пов'язані між собою підпорядкуванням, тобто перший визначає та конкретизує другий. Наприклад: *Nutztier* – *товарна тварина*, *Kraftfutter* – *концентровані корми*, *Pferderasse* – *порода коней*. Останній компонент

композиту є основним словом, що визначає приналежність всього складного слова до тих чи інших граматичних категорій.

До копулятивних композитів належать слова, між компонентами яких простежується зв'язок, тобто обидва компоненти синтаксично рівноправні.

Такий вид складних слів зустрічається в аграрних текстах набагато рідше.

Наприклад: *das Magen-Darm-System* – *шлунково-кишковий тракт*.

Останній тип складних слів – імперативні імена. Вони являють собою «субстантивацию речення у наказовій формі». Наприклад: *Vergissmeinnicht*

незабудка. Більшість з них є прізвиськами людей або тварин і належать до

експресивної лексики з іронічним характером. Однак подібні слова мають низьку продуктивність як словотворча модель.

Складні слова можуть бути представлені різними частинами мови: іменниками (*Feldgemüse* – *польові овочі*), прикметниками (*reinblütig* –

чистокровний), дієсловами (*ruhenlassen* – *дати відпочити*), а також

чисельниками (*zweihundert* – *двісті*) та займенниками (*auseinander* – *окремо*).

Однією з відмінних рис німецької мови є наявність великої кількості складних іменників. Такими іменниками рясніє будь-який

сільськогосподарський текст.

Оптимальним методом перекладу складних іменників є їх поділ на складові частини, і потім, надання їм найбільш професійного значення орієнтуючись на смислові асоціації, наприклад:

Da seinerzeit Gemüse nicht als wichtiges Nahrungsmittel angesehen wurde,

unterschied der Merkmalkatalog nur zwischen «Kraut und Feldkohl» sowie «andere feldmäßig angebaute Hackfrüchte oder Gemüse»

Іменник *Merkmalkatalog* викликав найбільш складне становище при перекладі цього речення. *Merkmalkatalog* складається з двох частин:

1) Merkmal – особливість, характерна риса;

2) Katalog – каталог, перелік.

Слово має наступний дослівний переклад – «особливий каталог». Однак дослівне його значення не відображає точності висловлюваної ідеї і вводить читача в зливування, тому, що з точки зору професіоналізму, необхідно знайти більш відповідний переклад даного терміну.

Використовуючи смислові асоціації з приводу того, що перелік характеристик це – функціональний перелік, каталог, список – можна підібрати синонімічні значення цього слова. В українській мові найбільш часто вживається такий синонім, як спеціальний каталог – спецкаталог. Тому в даному випадку в контексті всього речення правильніше вжити вираз – спеціальний каталог (спецкаталог).

Отже, переклад речення звучить наступним чином: *Оскільки в той час овочі не вважалися важливим продуктом харчування, то в спецкаталозі значилися лише капуста та інші, вирощувані на відкритому ґрунті, коренеплоди і овочі.*

Також для перекладу німецькомовних аграрних композитів можна використовувати такі способи як: переклад за допомогою конструкції «іменник + іменник», «прикметник + іменник», монолексемний елемент, розширена субстантивована конструкція або просто описовий переклад. Наведемо приклади кожного з них:

- Конструкція «іменник + іменник»: *Pferderasse* – порода коней,

Nutungsbedingungen – умови утримання, *Säpflug* – плуг-сівалка,

Heuschläge – стоги сіна.

- Конструкція «прикметник + іменник»: *Wiederkäuer* – жувійні тварини,

Ackerbau – сільське господарство, *Kirschbaum* – вишневе дерево, *Trinkmilch*

– пастеризоване молоко.

- Монолексемний елемент: *Sämaschine* – сівалка, *Feldstück* – ділянка,

Hackfrüchte коренеплоди, *Schweinefleisch* – свинина.

• Розширена субстантивована конструкція: *Moorlandwirtschaft* – землеробство на осушених торф'яниках, *Spinatadapter* – пристосування для збирання шпинату, *Rindermast* – відгодівля великої рогатої худоби.

- Описовий переклад: *Agrarmanagementsysteme* – система для управління сільським господарством, *die Mähdruschblattfrucht* – зернова культура, придатна для комбайнового збирання, *portingerechte Fütterung* – годівля згідно з нормою.

Ще труднощі перекладу можуть викликати багатозначні слова. Точне

значення слова іноді можна зрозуміти тільки з контексту. Як приклад розглянемо

слово *Betrieb*, яке, в залежності від ситуації, може перекладатися як «підприємство», «завод», «фабрика», «господарство», «ферма». Наприклад: *Betriebe unter 2 Hektar landwirtschaftlich genutzter Fläche wurden einbezogen, wenn die Betriebe Sonderkulturen in bestimmten Umfängen anbauten oder der Viehbestand festgelegte Größenordnungen überstieg.*

В даному реченні це слово перекладається як «ферма». Тому речення можна перекласти наступним чином: *Ферми, площею менше 2 гектарів сільськогосподарських угідь враховувалися, якщо вирощувані спеціальні культури в певних областях або худоба перевищували за показниками встановлені норми.*

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

Висновки до розділу 3

Мова є складним явищем, яке першочергово відображає якісні зміни у житті суспільства загалом та у діяльності людини зокрема. Розвиток суспільства відображається власне у лексичних одиницях, що з'являються, а також у модифікації існуючих лексем, невживаних форм, зміні їхнього значення.

Тому у першій частині третього розділу ми розглянули основні концепти сільського господарства Німеччини. Це когнітивно-організуючий концепт «земля», концепт «об'єкт сільськогосподарського виробництва» та концепт «сільськогосподарський інструментарій».

Також було проведено ряд аналізів сільськогосподарської термінології з погляду різних сфер. Аналіз сільськогосподарської термінології з погляду сфери вживання показав, що за кількістю термінів найбільшу групу утворила сільськогосподарська термінологія зі сфери тваринництва (40 %), потім йде сфера рослинництва (30%), біологія (15%), економіка (10%) та кліматологія (5%). Сферу тваринництва та рослинництва ми розділили на невеликі групи за значенням. Таким чином тематичні групи представляють собою об'єднання лексем, що передають певну предметну сутність. В якості критеріїв тематичного ряду виступають смислові зв'язки і структурний тип відносин.

Аналіз сільськогосподарської термінології з погляду частин мови показав, що іменники займають перше місце по кількості слів в аграрному дискурсі. Тому при аналізі текстів сільськогосподарського напрямку нами було встановлено відсоткове відношення кількості субстантивованих термінів жіночого, чоловічого та середнього роду. Прикметники посідають друге місце за кількістю в текстах і ми поділили їх на однослівні прикметники та двослівні. Третє місце посіли дієслова. Таким чином, в мові сільського господарства можливе вільне застосування в ролі термінів і дієслів, і прикметників якщо вони означають спеціальні поняття і відповідають всім іншим вимогам термінологічних найменувань.

У другій частині розділу нами було досліджено основні перекладацькі прийоми, які використовуються під час перекладу німецькомовних термінів аграрного дискурсу. Було встановлено, що на сьогоднішній день не існує єдиного поняття перекладацьким трансформаціям та немає єдиної класифікації перекладацьких трансформацій. Тому ми зупинилися на класифікації, запропонованій В.М. Комісаровим.

Оптимальним методом перекладу термінології є виявлення в мові перекладу еквівалента терміну мови оригіналу. Але номінації сільськогосподарської термінології часто викликають труднощі при перекладі з німецької мови на українську, оскільки містять реалії чи лакуни. Для перекладу реалій не існує одного універсального способу. У транслятології (або перекладознавстві) існують різні способи передачі реалій. Наприклад: транскрипція і транслітерація, калькування, описовий переклад. Для перекладу досліджуваної аграрної термінології також найчастіше використовуються такі прийоми перекладу: транскодування, калькування, описовий переклад, конкретизація, генералізація, модуляція, членування речення та об'єднання речень. Загалом, перекладач обирає метод перекладу відповідно до термінів, які трапляються при перекладі.

У третій частині розділу ми дослідили лексичні труднощі під час перекладу термінів аграрної галузі. Переклад німецьких композитів, особливо субстантивованих, є досить поширеною проблемою для перекладачів, які здійснюють переклад на різні мови.

Також розглянули деякі класифікації композитів та обрали найдоцільнішу для класифікації німецькомовних композитів: означальні (детермінативні), копулятивні та слова-речення або імперативні імена.

Однією з відмінних рис німецької мови є наявність великої кількості складних іменників. Найпоширенішими способами перекладу німецьких термінів-композитів у аграрному дискурсі є такі: конструкції «іменник + іменник» і «прикметник + іменник», монолексемний елемент, розширена субстантивована конструкція, описовий переклад.

ВИСНОВКИ

У роботі було розглянуто та проаналізовано теоретичну базу дослідження, надано визначення поняттю «дискурс», «науковий дискурс», «термін», досліджено різні підходи до тлумачення й дослідження дискурсу, його типи і види.

На даному етапі мовознавці трактують дискурс як складне комплексне комунікативне явище, що охоплює адресата й адресанта повідомлення, процес мовленнєтворення, екстралінгвальні фактори спілкування, соціальний контекст та культурно-ідеологічний фон, канал комунікації, особливості розповсюдження й сприймання інформації. Таким чином дискурс — це комунікативна подія, що обумовлюється взаємозв'язком між мовцем та слухачем і передбачається мовленнєвою поведінкою останніх.

Науковий дискурс — це функціональний стиль мовлення літературної мови, що характеризується строгістю викладу, прагненням до нормованої мови, монологічної форми. Основна мета цього дискурсу — передати логічну інформацію з різних сфер людської діяльності і докази її істинності, без присутності емоційного забарвлення.

Модель є ключовим поняттям у системі словотвору німецької мови, до засобів якої належать афікси та зміни у кореневій системі слова. Основними словотвірними моделями в німецькій мові є модель кореневих слів, модель безафіксного (імпліцитного) словотворення, префіксальна модель, суфіксальна модель, префіксально-суфіксальна модель та модель словоскладання. Найпродуктивнішою моделлю в німецькій мові є словоскладання, суть якого полягає у поєднанні двох або декількох коренів, словотвірних основ або граматично оформлених слів в одну лексичну одиницю.

Різновидом наукового дискурсу є аграрний дискурс. Який характеризується своєрідністю концептуально-тематичної організації, актуалізацією знаків-прагматонімів, знаків-ресурсонімів, і в цілому характеризується когнітивною, тематичною, стилістичною і структурною

єдністю. Агронамічні терміни володіють понятійно-функціональними і семантико-дериваційними ознаками, характеризуються наявністю чітких дефініцій, однозначністю в межах сільськогосподарського дискурсу, системністю, дериваційною заданістю. Також для аграрної термінології актуальне явище міграції термінів із суміжних спеціальних областей знання.

Мова є складним явищем, яке першочергово відображає якісні зміни у житті суспільства загалом та у діяльності людини зокрема. Розвиток суспільства відображається власне у лексичних одиницях, що з'являються, а також у модифікації існуючих лексем, невживаних форм, зміні їхнього значення. Тому було розглянуто основні концепти сільського господарства Німеччини. Це когнітивно-організуючий концепт «земля», концепт «об'єкт сільськогосподарського виробництва» та концепт «сільськогосподарський інструментарій».

Також було проведено ряд аналізів сільськогосподарської термінології з погляду різних сфер. Аналіз сільськогосподарської термінології з погляду сфери вживання показав, що за кількістю термінів найбільшу групу утворила сільськогосподарська термінологія зі сфери тваринництва (40 %), потім йде сфера рослинництва (30%), біологія (15%), економіка (10%) та кліматологія (5%). Аналіз сільськогосподарської термінології з погляду частин мови показав, що іменники займають перше місце по кількості слів в аграрному дискурсі, друге місце посідають прикметники і третє дієслова.

Для здійснення адекватного перекладу термінології в аграрному дискурсі потрібно мати досить високий рівень мовної підготовки та високий рівень обізнаності в аграрній галузі.

Переклад термінів – дуже відповідальна задача для перекладача, оскільки процес перекладу торкається і, власне кажучи, перетинає не тільки кордони мов, а й межі культур. Перекладач повинен враховувати те, що кожна мова розвивається самостійно: в ній діють власні мовні реалії, закріплені культурно-історичні реалії, з'являються нові реалії, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу на інші мови. Особливістю перекладу термінів, у тому числі й термінів

сільського господарства є те, що для досягнення їх адекватного перекладу, тобто збереження у перекладі змісту мови оригіналу, необхідно забезпечити ідентичність понять, які виражені термінами мови оригіналу та мови перекладу.

Тому перекладачі використовують всю палітру перекладацьких трансформацій.

На сьогоднішній день не існує єдиного поняття перекладацьким трансформаціям та немає єдиної класифікації перекладацьких трансформацій.

Тому ми зупинилися на класифікації, запропонованій В.М. Комісаровим. Для перекладу досліджуваної аграрної термінології найчастіше використовуються

такі прийоми перекладу як: транскодування, калькування, описовий переклад,

конкретизація, генералізація, модуляція, членування речення та об'єднання

речень. Загалом, перекладач обирає метод перекладу відповідно до термінів, які

трапляються при перекладі.

Оптимальним методом перекладу термінології є виявлення в мові

перекладу еквівалента терміну мови оригіналу. Але номінації

сільськогосподарської термінології часто викликають труднощі при перекладі з німецької мови на українську, оскільки містять реалії чи дакуни. Для подолання

труднощів, що виникають під час перекладу німецьких аграрних текстів,

необхідно ґрунтовно аналізувати спеціальну лексику, вивчати її багатозначність,

синонімію, антонімію, особливості словотворення.

Таким чином, можемо зробити висновок, що дослідження особливостей перекладу німецькомовних термінів аграрної галузі з фонетичної та лексико-

семантичної точок зору та способів їх передачі є важливим для перекладу,

оскільки завдяки правильній передачі фонологічної та лексико-семантичної

систем з мови оригіналу на мову перекладу з'являється можливість зберегти

повноту та унікальність лексичної одиниці мови оригіналу.

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
2. Амеліна С. М. Лексичні особливості текстів аграрної тематики у перекладацькому аспекті / С. М. Амеліна // Мова професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти: матеріали II-ї науково-практичної конференції. 16 квітня 2015 р. НТУУ «КПІ». – К.: Кафедра, 2015. – С. 106–107.
3. Арістова, Н. А. Основні підходи до визначення аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці [Текст] / Н. А. Арістова // Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стратегії дослідження: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції., К. : Міленіум, 2016. – С.176-177.
4. Арутюнова, Н. Д. Дискурс [Текст] / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – С. 136-137
5. Арутюнова, Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики [Текст] / Н. Д. Арутюнова // Новое в зарубежной лингвистике. Переводы. М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – С. 26 – 27.
6. Ахманова О.С. Термин// Лингвистический энциклопедический словарь/ под редакцией Ярцевой В.Н. М.: Большая российская энциклопедия, 2000. – С. 509
7. Белих О. М. Практика перекладу з німецької мови : методичні рекомендації. Луцьк : П.П. Іванюк, 2014. 95 с.
8. Борботько В.Г. Элементы теории дискурса. – Грозный, 1989. – 81 с.
9. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. [Текст]/ Ван Дейк Т.А. Благо-вещенск: БГК им. И.А. Бодуэна де Кур-тенеэ, 2010. – 312 с.

10. Васильева Н.В. Терминология лингвистическая // Лингвистический энциклопедический словарь / под редакцией Ярцевой В.Н. М.: Большая российская энциклопедия, 2000. – С. 508.

11. Дискурс. [Електронний ресурс] / URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

12. Дискурс у комунікаційних системах : [Зб. наук. ст.] [Текст] / відп. ред. С. П. Денисова. – К.: Вид-во Київ. міжнар. ун-ту, 2004. – 344 с.

13. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під заг. ред. Шевченко І.С.: Монографія. – Харків: Константа. – 2005. – 356 с.

14. Ємельянова, Є. С. Морфологічна адаптація галліцизмів у сучасній українській сільськогосподарській термінології [Електронний ресурс] / Є. С. Ємельянова. – С. 134-136. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream>

15. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи. М. : Р. Валент, 2005. 416 с.

16. Жукова Л. В., Зайцева М. Ю. Особливості терміносистеми аграрного дискурсу (в аспекті зіставлення української та німецької мов). Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки. 2016. Вип. 245. С. 268–274.

17. Зуєнко Н. О., Добринська Д. М. Лексичні прийоми перекладу термінології рибництва та аквакультури (на матеріалі англійської та німецької мов). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2016, № 20 том 2. С. 130–132.

18. Карасик В.И. Языковые ключи. М.: Гнозис, 2009. – 406 с.

19. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.

20. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2004. Вид. 2-ге, виправл. 284 с.

21. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу [Текст] : дис. доктора філол. наук / І. А. Колеснікова. – К., 2009 – 376 с.

22. Кондратюк С.Ю. Особливості вивчення англійської та німецької термінології з агрономії та механізації сільського господарства [Текст] // С.Ю. Кондратюк // Вісник Житомирського державного університету. Вип. 39. Філологічні науки. – 2008, С. 203 –208.

23. Конончук І. В., Зуенко Н. О., Москаленко С. А., Дембровська О. Б., Колесник М. Ю. Німецька мова. Практичний курс німецької мови для сільськогосподарських ВНЗ III–IV рівня акредитації / К.: КОМПРИНТ, 2012. 535 с.

24. Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія / І. Р. Корольов // Studia Linguistica. – Вип. 6. – 2012. – С. 285–305.

25. Кох В.А. Предварительный набросок дискурсивного анализа семантического типа // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 163.

26. Кравченко Т. П. Термінологізована лексика у терміносистемі економіки АПК. Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : 272 Матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 24-26 квітня 2013 р. Миколаїв : МНАУ, 2013. С. 114–117

27. Линник Е.Ф. Немецко-русский сельскохозяйственный словарь / М.: Русский язык, 1987. – 743 с.

28. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М., 2003. 280 с.

29. Марченко Т. А. Лексико-семантичні та словотвірні особливості назв городніх культур української мови: автореф. дис. канд. філ. наук : 10.02.01. К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2008. 24 с.

30. Миголинець-Шовак О. До поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці / Оксана Миголинець-Шовак. – Електронний ресурс. – URL: www.irbisnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..

31. Мороховський А.Н. К проблеме текста // Текст и его категориальные признаки: Сб. науч. тр. – К.: КІПІИЯ, 1989. – С. 5 – 8.

32. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. М. : Флинта: Наука, 2003. 3-е изд., перераб. 320 с.

33. Ольховська, Н. С. Аспектний переклад аграрної літератури [Текст] / Н. С. Ольховська. – К. : ТОВ «ЦБ КОМПІНГ», 2016. – 524 с.

34. Приходько А. Н. Таксонометрические параметры дискурса // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК. Ставрополь, 2009.

35. Русакова О. Ф. Современные теории дискурса: опыт классификаций // Современные теории дискурса: мультидисциплинарный анализ (Серия «Дискурсология») – Екатеринбург: Издательский Дом "Дискурс-Пи", – 2006. С. 10-28.

36. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания // Избранные труды: М.: Наука, 2008. – 416 с

37. Хабермас Ю. Комунікативна дія і дис-курс – дві форми повсякденної комунікації. Першоджерела комунікативної філософії. [Текст] / Хабермас Ю. – Київ: Ли-бідь, 1996. – С. 84-90

38. Шаліга Д. Репрезентация имен собственных в переводе с немецкого языка. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/93080/69-Shalyga.pdf?sequence=1>

39. Шевченко, І. С. Проблеми типології дискурсу [Текст] / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: Монографія / За заг. ред. Шевченко І. С. – Харків: Константа, 2005. – С. 233-236.

40. «AgrarMagazin» Видання за вересень 2016 р. – 92 с.

41. Cook G. Discourse. - Oxford: Oxford University Press, 1989.

42. Notes on lecture course (in 'discourse analysis' delivered by N.I.Andreychuk, 2007.

43. Press, 1989. Der Agrarsektor der Ukraine und Deutschlands: Fakten und Kommentare [Електронний ресурс] URL: https://www.apd-ukraine.de/images/Fakten_und_Kommentare_deu.pdf

44. Productguide [Електронний ресурс]. URL: www.german-meat.org